

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Viktorija Servutaitė

Edukologijos (specializacija – šeimos pedagogika ir vaiko teisių apsauga) studijų programos
IV kurso studentė

**III–IV KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS SKATINIMAS
ŠEIMOJE**

Bakalauro darbas

Darbo vadovė
lekt. Virginija Dapkevičienė

Šiauliai, 2010

Darbas originalus.....Viktorija Servutaitė
(studento parašas)

SANTRAUKA

Bakalauro darbo „III-IV KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS SKATINIMAS ŠEIMOJE“ objektas – mokymosi motyvacijos skatinimas šeimoje. Sumažėjusios mokymosi motyvacijos problema egzistuoja visame pasaulyje, kur lemiamą socialinį vaidmenį atlieka visuomenės ypatumai, ugdymo savitumas ir šeima. Šeima – artimiausia nemokyklinė socialinė aplinka, kurioje formuojasi vaiko pasaulėžiūra, elgesio normos, susiformuoja požiūris į mokyklą ir mokymąsi. Tačiau šiandien šeimoje egzistuoja nemažai problemų, kurios ypatingai veikia vaikus, jų mokymąsi. Dažnai, dėl žemos mokymosi motyvacijos ar vaikui gavus blogą įvertinimą tėvai kaltina mokytojus, mokyklą ir nesusimąsto, kad jų vaidmuo vaiko mokymosi motyvacijai yra labai svarbus. Mokymosi motyvaciją ir ją įtakančius veiksnius tyrė N. Bowen ir G. Bowen (1998), J. Nash (2002), S. Rimm (1998), G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996), V. Strimaitienė (2007) ir kt.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokiais būdais šeimoje yra stiprinama ir kaip kiekvienas iš tėvų skatina vaiko mokymosi motyvaciją. Šiam tikslui pasiekti buvo taikoma anketinė apklausa. Tyrimo instrumentas sudarytas remiantis literatūra, straipsniais, susijusiais su mokymosi motyvacijos skatinimu šeimoje, Hare (2000) ir M. Rokeach metodikomis. Tiriamąją imtį sudarė 50 Kelmės miesto „Kražantės“ pagrindinės mokyklos, Kelmės rajono Gailių ir Liolių pagrindinių mokyklų III-IV klasių mokinių ir 77 jų tėvai.

Teorinėje darbo dalyje pateikiama trumpa mokymosi motyvacijos teorijų ir motyvų įvairovė, mokymosi motyvacijos samprata, rūšys, trumpai aprašoma kokie yra pradinių klasių mokinių mokymosi motyvacijos ypatumai. Taip pat aprašoma kokia yra šeimos įtaka mokinių mokymosi motyvacijai, būdai, kuriuos galėtų taikyti tėvai norėdami skatinti vaiko mokymosi motyvaciją. Pateikiama jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų psichologinė charakteristika.

Atliktas tyrimas atskleidė, kad mokymosi motyvacijos skatinimui šeimoje teigiamą įtaką turi pagyrimai, paskatinimai, pilna šeimos sudėtis, aukštas tėvų išsilavinimas, įsitraukimas į mokymosi procesą, domėjimasis vaiko mokslais, bendravimas su mokykla ir klasės auklėtoju. Darbo pradžioje iškelta hipotezė, kad tėvų ir motinų dalyvavimas skatinant III-IV klasių mokinių mokymosi motyvaciją šeimoje skiriasi, pasitvirtino.

SUMMARY

Bachelor's work „THIRD AND FOURTH – GRADE PUPILS STIMULATION OF LEARNING MOTIVATION IN THE FAMILY“ object – stimulation of learning motivation. The pupils learning motivation decline problem exist in all world, there decisive social role plays public features, school identity and the family. Family – nearest non-school environment, which form child's worldview, moral, opinion about school and learning. But today family has a lot of problems, which particularly affects pupils and their learning. Because of low learning motivation or poor grade parents frequently blame teachers, school and non-conscious that their role in pupils learning motivation is very important. Learning motivation and it affecting factors analysed N. Bowen & G. Bowen (1998), J. Nash (2002), S. Rimm (1998), G. Butkienė & A. Kepalaitė (1996), V. Strimaitienė (2007) and etc.

The aim of the study – which ways in family is enhancing and how each parent stimulates child learning motivation. To achieve this aim was used questionnaire. Research tool is based on literature, articles associated with stimulation of learning motivation in family, Hare (2000) and M. Rokeach methodology. Research sample consisted of 50 Kelmės „Kražantės“ secondary school, and Kelmės neighbourhood Gailių and Liolių secondary schools third and fourth – grade pupils and 77 their parents.

Theoretical work presents a sketch of learning motivation theory and variety of motif, learning motivation conception, types, a brief description of singularity of primary school pupils learning motivation. Also describes family influence to learning motivation, methods, which could be applied to encourage learning motivation.

The investigation revealed that in family pupils stimulation of learning motivation positive influence compliments, encouragements, full composition of family, high parental education, parents involvement in the learning process, interest in child education, communication with the school and the teachers. Research hypothesis, that fathers and mothers participation of third and fourth – grade pupils in learning motivation promoting is different, was confirmed.

TURINYS

SANTRAUKA.....	2
SUMMARY.....	3
ĮVADAS.....	5
1. PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS SKATINIMO ŠEIMOJE TEORINIAI ASPEKTAI	7
1.1. Mokymosi motyvacijos ir motyvo samprata.....	7
1.2. Motyvų įvairovė, mokymosi motyvacijos rūšys.....	9
1.3. Mokymosi motyvacijos teorijų įvairovė.....	11
1.4. Mokymosi motyvacijos skatinimo šeimoje būdai	14
1.5. Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvacijos ypatumai	18
1.6. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų psichologinė charakteristika	19
1.7. Šeimos įtaka mokymosi motyvacijai	21
2. III-IV KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS SKATINIMO ŠEIMOJE TYRIMAS IR ANALIZĖ	29
2.1. Tyrimo tikslas, metodika ir organizavimas.....	29
2.2. III-IV klasių mokinių mokymosi motyvacijos skatinimo šeimoje analizė	29
2.3. III-IV klasių mokinių tėvų patirties apie mokymosi motyvacijos skatinimą šeimoje analizė	38
IŠVADOS.....	48
REKOMENDACIJOS.....	49
LITERATŪRA.....	50
PRIEDAI.....	54

IVADAS

Aktualumas. Sumažėjusios mokymosi motyvacijos problema egzistuoja visame pasaulyje, kur lemiamą socialinį vaidmenį atlieka ir visuomenės ypatumai, ir ugdymo institucijų savitumas, ir šeima (Rimm, 1998).

Šeima – artimiausia vaikui nemokyklinė socialinė aplinka, kurioje formuojasi asmenybės pagrindai, formuojasi vaiko pasaulėžiūra, elgesio normos, priimamos vertybės. Šeimoje vaikas susiformuoja asmenybės savybes, požiūrį į mokyklą ir mokymąsi. Tačiau šiandien šeimoje egzistuoja nemažai problemų, kurios vienaip ar kitaip veikia joje gyvenčiąsias žmones, ypač vaikus.

Užsienio mokslininkų darbuose galima aptikti nemažai tyrimų, kurie atskleidžia šeimos įtaką mokymosi motyvacijai. Antai N. Bowen ir G. Bowen (1998) tyrė kaip šeimos kultūra, sudėtis, socialinė ir ekonominė situacija įtakoja vaikų mokymosi pasiekimus. J. Nash (2002) įrodė, kad gyvenimas su abiem tėvais tiesiogiai veikia pedagoginį vaiko elgesį: pažymius, mokyklos lankomumą ir neigiamą elgesį, tokį kaip pamokų praleidinėjimas ir muštynės. L. Rosenfeld ir kt. (2002), C. Goodenow (1993) tyrė kaip socialinis palaikymas įtakoja mokymosi motyvaciją. Vaiko mokymosi motyvaciją ir ją įtakojančius veiksnius taip pat tyrė N. Gage ir D. Berliner (1994), S. Rimm (1998), V. Targamadzė (1999).

Lietuvių mokslininkų darbuose, analizuojant šeimos įtaką vaiko mokymosi motyvacijai ir mokyklos nelankymo priežastis, dažniausiai apsiribojama šeimos sandara, tėvų išsilavinimu, materialine padėtimi ar auklėjimo būdais. Tarpukario ir sovietinės Lietuvos laikotarpiu mokinių požiūrį į mokymąsi ir dėl to kylančias problemas nagrinėjo J. Laužikas, A. Šernas, L. Jovaiša, J. Vaitkevičius, J. Vabalas-Gudaitis ir kt. Tuo laikotarpiu mokinių nenoras mokytis buvo traktuojamas kaip mokinio tinginystė ir apsileidimas. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, mokinių požiūrį į mokymąsi, priežastis, galinčias įtakoti vaiko mokymosi motyvaciją, nagrinėjo I. Leliūgienė (1997), B. Gruževskis (1994), V. Strimaitienė (2007), R. Butkienė (1995), J. Buzaitytė-Kašalynienė (2004), V. Rajeckas (1995; 1997), G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) ir kt. Iš mokslininkų atliktų tyrimų rezultatų matyti, kad mokiniai nenori lankyti mokyklos ir mokytis dėl motyvacijos silpnėjimo.

Tyrimo problema. Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvacijos skatinimo šeimoje problema labai aktuali. Dažniausiai tėvai dėl blogų vaiko mokyklinių pasiekimų ir žemos mokymosi

motyvacijos kaltina mokytojus ir visai nesusimąsto, kad jų vaidmuo ugdant vaiko mokymosi motyvaciją, požiūrį į mokyklą yra ypatingai svarbus.

Šeimoje taikomi auklėjimo metodai, santykiai tarp tėvų ir vaikų, šeimos sudėtis, materialinė padėtis, tėvų bendradarbiavimas su mokykla visuomet įtakoja vaiko požiūrį į mokymąsi. Nuo to, kokia bus įtakančių veiksnių kombinacija, priklausys ar vaiko mokymosi motyvacija taps žema, ar skatins jį žingeidumui.

Tyrimo objektas. Mokymosi motyvacijos skatinimas šeimoje.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad tėvų ir motinų dalyvavimas skatinant III-IV klasės mokinių mokymosi motyvaciją šeimoje skiriasi.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kokiais būdais šeimoje yra stiprinama ir kaip kiekvienas iš tėvų skatina vaiko mokymosi motyvaciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Remiantis pedagogine-psichologine literatūros analize, pateikti teorinius mokinių motyvacijos stiprinimo šeimoje principus;
2. Išsiaiškinti koku būdu šeimoje yra stiprinama vaiko mokymosi motyvacija;
3. Išsiaiškinti kuris iš tėvų labiau skatina vaiko mokymosi motyvaciją;
4. Apibendrinti tyrimo rezultatus, parengti išvadas ir pateikti rekomendacijas.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai: mokslinės literatūros analizė, padėjusi išsiaiškinti teorinius nagrinėjamos temos klausimus.
2. Empiriniai: kiekybinė mokinių ir jų tėvų anketinė apklausa, naudojant uždaro ir atviro tipo klausimus. Gautų duomenų apskaičiavimas, analizavimas, lyginimas ir apibendrinimas.
3. Statistiniai: taikyta aprašomoji statistika, apskaičiavus tyrimo rezultatų procentinį pasiskirstymą.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrime dalyvavo 50 III-IV klasių Kelmės miesto „Kražantės“, Kelmės rajono Gailių ir Liolių pagrindinių mokyklų mokinių ir 77 jų tėveliai. Pagal lytį mokiniai pasiskirstė taip: 13 mergaičių gyvenančių mieste, kaime – 11; berniukai gyvenantys mieste – 12, kaime – 14. Pagal lytį mokinių tėvai pasiskirstė taip: moterys gyvenančios mieste – 21, kaime – 22; vyrai gyvenantys mieste – 14, kaime – 20. Tyrimas buvo atliktas 2010 vasario – kovo mėnesiais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 2 priedai. Darbe pateikiama 10 paveikslų ir 11 lentelių.

1. PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS STIPRINIMO ŠEIMOJE TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Mokymosi motyvacijos ir motyvo samprata

Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje motyvacija (pranc. *motif* – skatinamoji priežastis, veiksmo pagrindas) apibūdinama labai įvairiai: tai tam tikro elgesio, veiksmų, tikslingos veiklos skatinimas, kurį sukelia įvairūs motyvai (Tarptautinių žodžių žodynas, 2005); tarpusavyje susijusių asmens veiklos motyvų sistema, nulemianti jo veiklą (Spurga, 2000); veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantis žmogaus psichikoje (Butkienė, Kepalaitė, 1996); visuma faktorių, mechanizmų ir procesų, kurie užtikrina potraukius į gyvenimiškai būtinus tikslus (Viliūnas, 1990); mokymosi motyvaciją apibrėžia kaip kryptis, intensyvumas, pastovus kryptingas elgesys mokantis (Colquitt, LePine, 2000) ir t.t. Motyvacija paaiškina, kas gali pastiprinti elgesį, orientuoti į tikslą ir kodėl atitinkamai laiko skiriama vienai ar kitai užduočiai.

Motyvacijos sąvoka yra universali sąvoka, nes viskas, kas pasakytina apie motyvaciją, pritaikoma bet kuriai veiklos sričiai. Viena jų – mokymasis. Motyvacija suteikia mokymuisi veržlumo, energijos, padeda pasirinkti kryptį. Ji sąlygoja mokymosi rezultatus, dalyvaudama pasirenkant ir įsisąmoninant konkrečius mokymosi tikslus bei būdus (Little, 2003).

Motyvacija parodo kas gali elgesį pastiprinti ir kaip galima elgesį orientuoti į tikslą (Gage, Berliner, 1994). Ji, kaip priemonė, yra vienas iš mokymosi rezultatus lemiančių veiksnių. Tai sudaro galimybę stimuliuoti asmenybę įvairiais poreikio metodais siekiant formuoti ir vystyti motyvaciją, kitaip tariant – asmenybę motyvuoti.

Motyvacija yra neatsiejama nuo motyvų, kurie veikia žmogaus elgesį ir veiklą. Motyvo, kaip ir motyvacijos sąvokos, apibrėžimų yra daug ir skirtingų. **Motyvas** (lot. *movere* – judinti, stumti) – individo aktyvumo priežastis, skatinanti jį kryptingai veikti. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne (2000) motyvas yra apibūdinamas kaip skatinamoji priežastis, veiksnys ar veikimo pagrindas. L.Jovaiša (1993) motyvą apibūdina kaip sąmoningą ir nesąmoningą veiksmo priežastį, kuri kyla dėl asmenybės ir objekto situacijos, patenkinančios jos poreikius, interesus, vertybes bei tikslus, sąveikos. Kiekvienos veiklos pradžia, vyksmas, sėkmė ar nesėkmė priklauso nuo motyvo.

Motyvu gali būti ne tik daiktas, idėja, kito asmens gerovė ir t.t., bet ir žmogaus poreikiai, tikslai, interesai, nuostatos ir vertybės, emocijos.

Motyvas – *poreikis*. A. Jacikevičius (1994) teigia, kad poreikis yra įtampa, atsiradusi dėl kokios nors pusiausvyros organizme. Poreikių pagrindu žmogaus veikla, jo aktyvumas įgauna tikslingą kryptį, įgyja atitinkamus ryšius su aplinka, joje esančiais daiktais, objektais ir reiškiniiais. Poreikis sąlygoja individo aktyvumą, nukreiptą to poreikio patenkinimo linkme (Psichologija šiandien, 2008).

Motyvas - *tikslas*. Tikslu priimtina laikyti veiklos rezultato išankstinį suvoktą vaizdinį (Psichologijos žodynas, 1993). Toks vaizdinys tampa stipria skatinamąja jėga, kai žmogus pradeda veikti. Tačiau žmogus veikdamas siekia ne vieno, o kelių tikslų, tad visi šie tikslai konkrečioje situacijoje tampa mokymosi motyvais. L. Rupšienė (2000) teigia, jog ne kiekvienas tikslas įgyja motyvuojančią galią. Motyvuojančią galią įgyja tik toks tikslas, kuris siejasi su teigiamomis emocijomis. Jei tikslas siejamas su neigiamomis emocijomis ir susiduriama su nesėkmėmis, tikslas praranda motyvuojančią galią.

Kai kurie mokslininkai pabrėžia, jog motyvais gali būti *interesai*. Psichologijos žodyne (1993) nurodoma, jog interesas – tai susidomėjimas kuo nors, suteikiantis žmogaus veiklai tikslą, kryptį, padedantis orientuotis bei aptikti naujus faktus, geriau pažinti tikrovę.

Interesai neretai gali palengvinti mokymąsi, tapti mokymosi motyvu. Pastebimas ryšys tarp interesų ir žmogaus poreikių, polinkių, įsitikinimų, pasaulėžiūros veiklos motyvų (pvz., mokymosi). Manoma, jog interesas yra vienas stipriausių veikiančių motyvų. L. Vygotskis (1999) teigia, jog interesas yra natūralus elgsenos variklis ir atspindi jo instinktus.

Motyvas - *nuostatos ir vertybės*. Nuostata apibūdinama kaip tendencija ar polinkis elgtis tam tikru būdu ir pasižymi stipria motyvuojančia galia bei svarbiu emociniu aspektu, kurio pagrindu skiriamos teigiamos ir neigiamos emocijos (Psichologijos žodynas, 1993). V. Ruggiero (1998) nuostata vadina įprastinį, įsitikinimų motyvuotą, emocinį atsaką. Pasak J. Edwards (1994), nuostata gali būti ketinimas, noras veikti palankiai ar nepalankiai tam tikrų objektų atžvilgiu. Vertybė – „sudėtingos nuostatos, kurių turinį sudaro mintys, vaizdiniai ir emocijos apie daiktų ir reiškinių reikšmingumą asmenybėms ir grupėms“ (Jacikevičius, 1994, p. 202). L. Rupšienės (2000) nuomone, vertybe pedagogikoje gali būti laikomi įvairios nuostatos (pvz., noras įstoti į universitetą, gauti aukštojo mokslo diplomą, noras egzaminus išlaikyti kuo aukščiausiu balu ir t.t.).

Motyvas – *emocija*. „Emocija – tiesioginis šališkas aplinkos reiškinių ir situacijų reikšmių išgyvendinimas“ (Psichologijos žodynas, 1993, p. 75). L. Rupšienės (2000) teigimu, kalbant apie žmogaus veiklos motyvaciją yra itin svarbu tinkamai įvertinti emocijų priklausomybę nuo poreikių. Kai veikla tenkinami poreikiai – kyla teigiami jausmai (džiaugsmas, malonumas, pasitenkinimas ir t.t.), kurie skatina žmogaus aktyvumą, pasitikėjimą savimi ir veikla. Jei veikla netenkina esminių

poreikių – kyla neigiami jausmai, kurie slopina individo aktyvumą, sukelia pasipriešinimo reakcijas ir nenorą veikti.

1.2. Motyvų įvairovė, mokymosi motyvacijos rūšys

Mokymosi motyvacijos sfera yra labai įvairi ir sudėtinga, todėl mokymosi motyvus klasifikuoti vienu pagrindu yra labai sunku. Literatūroje yra aprašomos įvairios motyvų grupės, pogrupiai, motyvai suskirstyti pagal įvairius kriterijus.

L. Jovaiša (2001) nagrinėdamas individualius mokymosi motyvų skirtumus nurodo kelias klasifikacijas. Pagal motyvų sąmoningumą jis skiria *sąmoningus* (pvz., žmogaus tikslas), *mažai įsisąmonintus* (nuostatos) ir *nesąmoningus* (asmeniui nežinoma tikroji jo konkretaus elgesio priežastis) motyvus. Pagal aktualumą L. Jovaiša išskiria *reikminius* (organinių, socialinių ir asmeninių poreikių tenkinimo, nuostatų formavimosi, poreikių-pažinimo, savęs išraiškos, grožio ir socialinių bei materialinių), *dispozicinius* (nuostatos, vertybinės orientacijos, idealai) ir *aktualiuosius* (dinaminius), *kognityvinius* (žinojimo ir supratimo) ir *emocinius* mokymosi motyvus. Pagal ryšį su objektu L. Jovaiša skiria *pirminius* (tiesioginius) ir *antrinius* (netiesioginius) motyvus. Pirminiai motyvai yra tuomet, kai mokomasi dėl įdomumo, dirbama dėl funkcinio smagumo, džiaugiamasi sėkme. Antriniai – kai skatina veikti ne pati veikla, bet pašaliniai dalykai (pažadėta dovana, noras suteikti kam nors džiaugsmo, noras būti naudingu visuomenei).

Pagal lygmenis, I. Podlasyj (1999) mokymosi motyvus skirsto į: *plačius socialinius* motyvus (pareiga, atsakomybė, mokymuisi socialinio reikšmingumo suvokimas); *siaurus socialinius* motyvus (siekis ateityje užimti tam tikrą padėtį visuomenėje, būti pripažintam, gauti atitinkamą atlygį); *socialinio bendradarbiavimo* motyvus (savo vaidmens bei pozicijos grupėje įtvirtinimas, orientacija į įvairius bendradarbiavimo su aplinkiniais būdus); *plačius pažintinius* motyvus (domėjimasis aplinka, pasitenkinimas mokymosi veikla ir pan.); *mokomuosius pažintinius* motyvus (orientacija į žinių įgijimo būdus, konkrečių mokomųjų programų supratimas); *savišvietos* motyvus (orientacija į papildomą žinių įgijimą).

Pagal motyvo santykį su individo aktyvumu skiriami išoriniai ir vidiniai motyvai. Vidiniai motyvai, skirstomi į *proceso* (pats veiklos procesas yra tos veiklos priežastis, pvz., žaidimas), *norimo rezultato* (pvz., aukšta profesinė kompetencija yra tos veiklos priežastis) ir *saviugdų* (konkrečių asmeninių savybių ugdymas, pvz., komunikabilumo ar didesnio pasitikėjimo savimi) motyvus.

Pagal motyvo patvarumą yra skiriami *patvarūs* ir *nepatvarūs* motyvai. Pirmieji skatina asmenį nuodugniai siekti užsibrėžto tikslo, neatsisakyti jo, net pasikeitus aplinkybėms. Nepatvarūs motyvai paprastai greitai išnyksta, kai asmuo susiduria net su menkiausiomis kliūtimis (Psichologija šiandien, 2008).

R. Ryan ir E. Deci (2000) teigia, kad reikėtų skirti vidinę motyvaciją ir išorinę. Vidinė motyvacija atsiranda dėl vidinio pasitenkinimo, malonumo, o išorinė – dėl kokio nors išskirtinio rezultato, atlygio ar vengiant bausmės. V. Pukevičiūtės (2008) teigimu, tiek vidinė, tiek išorinė motyvacija išsivystė iš kognityvinės psichologijos.

O. Monkevičienė (2003) vidinę motyvaciją apibūdina kaip gebėjimą be išorinio palaikymo ilgą laiką atlikti tam tikrą veiklą, pačiam įveikti kilusius keblumus, nepasiduoti nesėkmei, o išorinė motyvacija – tai išorinės sąlygos, palaikančios norą mokytis.

Vidinės motyvacijos buvimas galima sakyti įrodo tam tikrą asmenybės brandumą. Ją turėdamas žmogus be ypatingo išorinio skatinimo atlieka vieną ar kitą veiklą. Kuo stipresnė vidinė motyvacija, tuo didesnius išorinius ar net vidinius pasipriešinimus žmogus geba pakelti ir juos įveikti. Vidinę motyvaciją turintys žmonės, patyrę sėkmę ir teigiamus savo veiklos rezultatus, emocionaliai santūriau tai išgyvena. Vidinę motyvaciją lemia: smalsumas, savipilda, savigarba, laimėjimai ir lūkesčiai, kompetencija – palankumas, bei išmokimo džiaugsmas.

Išorinė motyvacija – tai motyvus skatinanti veikla, kuri ateina iš šalies. Šios motyvacijos skatinami žmonės, kitaip nei vidinės motyvacijos, stipriau emociškai išgyvena teigiamus savo veiklos pasiekimus.

Neretai moksleiviai vadovaujasi motyvais, kurių pradžia slypi jų aplinkoje, kitų žmonių laikysenoje bei tarpusavio santykiuose. Dauguma moksleivių mokosi dėl to, jog „reikia“. Tokia elgesio motyvacija tampa pseudomotyvacija, kurią kursto netikęs tėvų ir visuomenės požiūris ir elgesys, o tai žaloja vaiko asmenybę. Kita dalis vaikų mokosi vadovaudamiesi baimės motyvu. Jie eina į mokyklą ar mokosi dėl to, jog bijo būti nubausti, o tai gali sudaryti palankias sąlygas vystytis neurozei bei kitokiai fizinei ar psichiniai negaliai.

L. Itelson (2000) nuomone, vaikas norės mokytis tik tada, kai kuri nors mokymosi dalis taps jo veiklos motyvu. Tokie motyvai gali būti:

- 1) Mokymosi rezultatai (pvz., palengvėjimo arba džiaugsmo būseną kyla nors išmokus, pagyrimas, gera kitų žmonių nuomonė apie vaiką, kaip mokinį ir t.t.);
- 2) Mokymosi tikslai (pvz., siekimas įgyti žinių ir įgūdžių, išmokti naujų dalykų, siekti bendros erudicijos ir t.t.);

3) Pats mokymosi procesas (pvz., kliūčių nugalėjimas, proto jėgų panaudojimas savo gebėjimams išreikšti ir t.t.).

Gerų rezultatų (pasiekimų) motyvacija, dar kitaip vadinama laimėjimų motyvacija, yra labai reikšminga mokymosi procese (Butkienė, Kepalaitė, 1996). N. Gage, D. Berliner (1994) teigimu, pasiekimų motyvacija – sėkmės, laimėjimo poreikis, noras ką nors padaryti gerai. Ši motyvacija būna dvejopo pobūdžio: *autonominė* (kai darbas lyginamas su ankstesniu darbu ir lyginimui naudojami vidiniai kriterijai) ir *socialinė* (kai savo darbą lyginame su kitų žmonių darbu). Autoniminė motyvacija atsiranda dar ikimokykliniame amžiuje ir yra vyraujanti.

Asmenys, kuriems būdinga stipri pasiekimų motyvacija, linkę pasikliauti savo jėgomis, jaučiasi patys atsakingi už sėkmę ir siekia tobulėjimo. Jie nelinkę ieškoti sėkmės ten, kur ji yra atsitiktinė. Stiprią pasiekimų motyvaciją turintys asmenys linkę imtis sudėtingų užduočių ir savo pastangomis bei darbu sumoka tikrą kainą už tikrą sėkmę (McClelland, 1987). Anot J. Biggs (1999), šios motyvacijos tikslas – „kiek įmanoma daugiau“. Tai skatina mokinius konkuruoti, o ne kooperuotis.

Pasiekimų motyvacija yra išugdoma, todėl svarbiausias vaidmuo tenka tėvams bei aplinkai, kurioje vaikas auga. Jei patiems tėvams yra būdinga stipri pasiekimų motyvacija, jie linkę reikalauti iš savo vaikų savarankiškumo. Tuomet šie vaikai palyginti anksti pradeda pasikliauti savo jėgomis, jų pasitikėjimas savimi nuolat auga, o asmeniniai pasiekimai jiems teikia tikrą džiaugsmą. Priešingai, tėvai, kuriems nebūdinga pasiekimų motyvacija, yra linkę daugiau globoti savo vaikus bei riboti jų savarankiškumą. Tokie vaikai neturi galimybės patirti asmeninių pasiekimų džiaugsmo, todėl ir neturi pasiekimų motyvacijos (Psichologija šiandien, 2008)

Vaikų, kuriems būdinga pasiekimų motyvacija, auklėjimui būdinga palaikanti aplinka šeimoje, pasitikėjimas vaiko gebėjimais, tinkamų reikalavimų iškėlimas ir motyvuoti vaidmenų modeliai (Eccles ir kiti, 1998).

1.3. Mokymosi motyvacijos teorijų įvairovė

Mokymosi motyvacijos teorijos nagrinėja priežastis, kurios skatina veikti, ieško atsakymo į klausimą, kodėl žmogus taip elgiasi. Įvairios motyvacijos teorijos padeda suprasti, kaip mokinys iš vienos mokymosi pozicijos pereina į kitą. Visos sukurtos motyvacijos teorijos iš dalies yra teisingos, tačiau iki šiol nėra sukurtos visiems priimtinos teorijos. Tai galima paaiškinti tuo, jog pagrindinę žmogaus elgesio priežastį sąlygoja susidariusi situacija, kurioje jis atsiduria, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms ir tam tikru laiku. Motyvacija nėra pastovi, ji nuolat kinta.

Sąlyginai motyvacijos teorijas galima suskirstyti į dvi grupes:

1. Teorijos, kurios grindžiamos žmonių poreikiais, nuo kurių priklauso jų elgsena. Jos stengiasi rasti atsakymą, kodėl atsiranda motyvacija ir kas ją sąlygoja.
2. Teorijos, pagrįstos žmonių elgsena, kurią sąlygoja jų lūkesčiai bei savo elgesio pasekmių suvokimas. Jos dar gali būti vadinamos procesinėmis teorijomis. Šios teorijos paaiškina, kaip veikia motyvacija, kaip ji vystosi ir apsprendžia žmonių elgesį.

Mokslinėje literatūroje galima aptikti nemažai motyvacijos teorijų. Toliau bus pateikta keletas geriausiai žinomų, populiariausių motyvacijos teorijų, viena jų – humanistinė motyvacijos teorija. Humanistai tyrinėja žmogaus požiūrį į žmogaus prigimtį. Šios srities atstovai teigia, jog žmogus yra fizinės, intelektualinės ir emocinės sferų visuma. Humanistinė psichologija atsirado kaip individualus psichologų ir psichoterapeutų darbo su tūkstančiais suaugusiųjų ir vaikų, jų mokymosi patirties apibendrinimas.

Žymiausiais humanistinės psichologijos atstovais laikomi A. Maslow, C. Rogers ir R. May. A. Maslow *poreikių hierarchijos teorija* teigia, kad žmogaus motyvacijos pagrindą sudaro poreikių kompleksas, be to, konkretaus individo poreikiai išdėstyti hierarchine eile. A. Maslow (2006) išskyrė penkis pagrindinius motyvuojančių poreikių tipus: fiziologinius, saugumo, priklausymo ir meilės, pagarbos ir pripažinimo ir saviraiškos poreikius. Poreikių hierarchija yra skirstoma į du lygius: aukštesnio lygmens (augimo ir tobulėjimo) poreikiai (pagarbos ir pripažinimo bei saviraiškos) ir žemesnio lygmens (deficitiniai) poreikiai (fiziologiniai, saugumo bei socialiniai). Deficitiniai poreikiai patenkinami išorinių veiksnių dėka, o augimo ir tobulėjimo poreikių patenkinimas priklauso nuo paties asmens ir jo savybių.

C. Alderfer pasiūlė alternatyvią teoriją, artimai susijusią su A. Maslow. Savo teoriją jis pavadino *EGA* (angliškai ERG). EGA reiškia tris svarbiausias poreikių grupes – egzistencijos, giminystės ir augimo (existence, relatedness, growth). Egzistencijos poreikiai yra susiję su fizine organizmo būseną (maistas, gyvenamoji vieta, atlyginimas ir t.t.). Giminystės poreikiai – tai tarpasmeninio bendravimo poreikiai, kurie yra patenkinami sąveikaujant su kitais. Augimo poreikiai – tai asmeninio vystymosi ir tobulėjimo poreikiai, kurie patenkinami vystant bet kuriuos svarbius individui sugebėjimus.

Humanistai pripažįsta, kad žmogaus elgseną skatina aukštesnieji motyvai – siekimas realizuoti esmines vertybes, įprasmingi savo gyvenimą, aktualizuoti potencines galias.

XX amžiaus pradžioje atsirado bihevioristinė motyvacijos teorija, kuri iki pat aštunto dešimtmečio buvo vyraujantis požiūris tiek moksliniuose tyrimuose, tiek praktikoje. Pasak B. Weiner (1990), šios teorijos akcentuoja išorinių stimulų svarbą. Bihevioristinės teorijos pagrindiniai

aspektai yra mokymosi tikslingumas ir nuolatinis kartojimas, norint atsiminti. Pagrindinė sąvoka šiose teorijose yra pastiprinimas. Ryškiausi biheviorizmo atstovai – J. Watson ir E. Thorndike. J. Watson teigė, kad vaiko poelgius lemia išoriniai motyvai, ir norint, kad mokinys elgtųsi tinkamai, reikia pašalinti neigiamus dirgiklius. Taip galima formuoti tiek elgesį, tiek motyvus.

B. Skinner (2006) teigė, kad svarbu yra operantinis sąlygojimas. Tai mokymasis, kai asmuo ar gyvūnas atlieka ar neatlieka tam tikrą veiksmą atsižvelgiant į tai, ar jis anksčiau už tai buvo skatinamas, ar baudžiamas. B. Skinner pabrėžė, kad elgesys turi būti kontroliuojamas pateikiant pozityvius stimulus.

Kaip priešprieša bihevioristinei teorijai atsirado tikslo teorija. Šios teorijos šalininkų nuomone, individo elgesį lemia įvairių tikslų siekimas: emocijų, pažintinių, subjektyvių, organizacinių, save įtvirtinančių socialinių santykių, integruotų socialinių santykių ir darbo (Rupšienė, 2000).

M. Ford (1992) sukūrė motyvacijos teoriją, kurios pagrindas – žmogaus tikslų anatomija. Visus 24 tikslus jis skirsto į šešias kategorijas: *emociniai tikslai* (pramogos, ramybė, laimė, malonūs kūno pojūčiai, fizinė gerovė); *pažintiniai tikslai* (tyrinėjimas siekiant patenkinti smalsumą, supratimo siekimas, išitraukimas į intelektualinę kūrybą, teigiamos savęs vertinimo palaikymas); *subjektyvios organizacijos tikslai* (vientisumas (harmonijos su žmonija, gamta ar aukštesniosiomis jėgomis pajautimas) ir transcendencija (patyrimas tokių funkcionavimo būsenų, kurios esti už įprasto patyrimo ribų)); *save įtvirtinančių socialinių santykių tikslai* (individualumo, apsisprendimo, pranašumo, lyginant su kitais, išteklių įgijimas); *integruotų socialinių santykių tikslai* (priklausomybės, socialinės atsakomybės, teisingumo, aprūpinimo ištekliais); *darbo tikslai* (meistriškumo, kūrybiškumo, organizavimo, materialinio atlygio, saugumo).

Tikslo teorijoje motyvuoja suderinti pačio žmogaus pasirinkti tikslai.

Šalia humanistinės, bihevioristinės ir tikslo teorijų, galima išskirti ir proceso motyvacijos teoriją, kuri stengiasi paaiškinti motyvavimo proceso esmę, veikimo principus, dinamiką, specifinio elgesio pasireiškimą modelius. Šio tipo teorijos teigia, jog individo ypatybės lemia ne vien poreikiai. Proceso motyvacijos teorijos analizuoja, kaip žmonės pasirenka elgesio modelius ir priimto sprendimo efektyvumo vertinimą, siekdami patenkinti individualius poreikius (Adamonienė, 2002). Žinomos trys pagrindinės proceso motyvacijos teorijos: laukimo teorija, teisingumo teorija bei L. Porter ir E. Lawler modelis.

Laukimo teorija. V. Vroom (1964) savo darbuose teigia, jog atsiradęs aktyvus poreikis nėra vienintelė būtina žmogaus motyvacijos tikslo siekimo sąlyga. Žmogus turi tikėtis, kad jo pasirinktas elgsenos tipas tikrai patenkins norus (Allan, 1996). Laukimo teorija teigia, jog žmonės pasirenka kaip elgtis iš keleto alternatyvų, vadovaudamiesi lūkesčiais, ką jie iš kiekvieno gali gauti.

Teisingumo teorija. Ji paaiškina, kad žmonės subjektyviai nustato santykį tarp įdėtų pastangų ir atlygio, o po to jį sugretina su kitų žmonių atlygiu. Didelis neatitikimas, vertinant vieno mokinio darbą su bendraklasio darbu, sukels mokiniui psichologinę įtampą. Tą įtampą būtina likviduoti, teisingai įvertinant jo darbą.

Pagrindinė teisingumo teorijos išvada yra ta, jog tol, kol darbuotojai nebus tikri, jog darbas yra atlyginamas teisingai, jie stengsis sumažinti darbo produktyvumą.

L. Porter ir E. Lawler modelis. Šioje motyvacinėje teorijoje pabrėžiamas dedamų pastangų, gabumų ir būtinų sėkmei asmeninių savybių bei vaidmens organizacijoje suvokimo svarba motyvacijai (Bagdonas, 2000). Šie teoretikai atskyrė išorinį atlyginimą, kuris priklauso nuo uždarbio, pripažinimo ir kt., ir vidinį atlyginimą, t.y. asmeninio tobulėjimo jausmas, lūkesčių išsipildymas, pasididžiavimas sėkme. Svarbiausia šios teorijos išvada – rezultatyvus darbas suteikia žmogui pasitenkinimą.

Dar viena motyvacijos teorija, kurią, mano nuomone reiktų paminėti, yra F. Herzberg dviejų veiksnių motyvacijos teorija. Ši teorija pagrįsta prielaida apie pasitenkinimą ir nepasitenkinimą darbu. Veiksnius, kurie gali pašalinti nepasitenkinimą darbu, F. Herzberg pavadino higieniniais veiksniais, o veiksnius, kurie turi įtakos pasitenkinimui – motyvacijos veiksniais. Higieniniai veiksniai – tai organizacijos politika, saugumas, statusas, gamybiniai santykiai, darbo užmokestis, darbo sąlygos, kontrolė, administracijos elgesys. Motyvacijos veiksniai – saviraiška, pažanga, atsakomybė, pripažinimas, sėkmė. Šių veiksnių požiūriu visus žmonių poreikius galima suskirstyti į dvi grupes – dvasinius poreikius ir poreikius, susijusius su bado, troškulio, skausmo numalšinimu bei panašių poreikių patenkinimu.

F. Herzberg teorija turi daug bendro su A. Maslow teorija. Darbo aplinkos veiksniai atitinka fiziologinius ir saugumo poreikius, o motyvacijos veiksniai palyginami su aukštesniųjų lygių poreikiais.

1.4. Mokymosi motyvacijos skatinimo šeimoje būdai

Iš prigimties vaikai yra labai smalsūs. Jaunesniame mokykliniame amžiuje labai svarbu, kad vaikai gautų tinkamą paramą iš savo tėvų, nes tai ugdo vaikų kūrybingumą, norą mokytis visą gyvenimą (Carlton, 2003).

Yra skiriami kylantys iš paties subjekto vidiniai motyvai (smalsumas, augimo poreikis, išmokimo džiaugsmas, savivartė, laimėjimai, ateities tikslai, kompetencija) bei išoriniai motyvai – kylantys iš aplinkos veiksnių. Auklėjant vaikus svarbu atkreipti dėmesį į jų suvokiamas galimybes

siekti tam tikrų tikslų, stengtis, kad vaikas suvoktų, jog nuo jo pastangų, motyvacijos priklauso ateities sėkmė.

Kai kurie vaikai yra patys motyvuoti. Jų savigarba priklauso nuo pasiekimų, nuo žinojimo, kad kažką daro geriau nei kiti. Tačiau yra daug vaikų, kurie nėra tokie motyvuoti. Jei jiems nepasiseka pačioje pradžioje – jiems nusvyra rankos ir noras kiek pasistengti. Tokiu atveju pirmąją pagalbą turi suteikti tėvai.

Straipsnyje „Mokyklos nelankymas ir mokymosi motyvacija“ (žiūrėta 2009/09/06) yra rašoma, jog „jei vaikas susiduria su sunkumais, tėvai pirmiausia galėtų į tai sureaguoti ir laiku suteikti pagalbą. Savalaikiai sprendimai – nepalyginamai efektyvesni. Jei vaiko nerimas susijęs su mokyklos situacija, reikėtų įsigilinti, kaip pašalinti baimės priežastis, įmokyti vaiką reikalingų įgūdžių“.

Kaip tėvai gali skatinti mokymosi motyvaciją?

M. Carlton (2003) straipsnyje „Motivating Learning in Young Children“ nurodo būdus, kaip tėvai sėkmingai gali skatinti savo vaikų mokymosi motyvaciją. Štai keletas iš jų:

1. Sudaryti aplinką (atitinkantys vaiko amžių žaislai, užduotys ir t.t.) kuri leistų vaikams laisvai tyrinėti ir pamatyti savo veiksmų poveikį.
2. Duoti vaikui pakankamai laiko atlikti užduotis. Tokiu būdu tėvai ugdo vaiko atkaklumą. Kai vaikai yra užsiėmę kokia nors veikla, reikia pasirūpinti, kad jie galėtų užbaigti ją niekieno netrukdomi.
3. Reaguoti į savo vaiko poreikius nuosekliai, bet tuo pačiu leisti savo vaikams būti kuo savarankiškesniems ir nepriklausomiems. Tai nereiškia, jog tėvai turėtų nusileisti savo vaikams. Vaikai turi žinoti ribas.
4. Sukurti aplinką, kurioje vaikai ir suaugusieji galėtų bendrauti ir veikti kartu. Tai tėvams leidžia stebėti, rodyti pavyzdį ir padrašinti savo vaikus.
5. Sukurti aplinką, kurioje vaikas susidurtų su tam tikrais iššūkiais. Užduotys, kurios yra šiek tiek sunkios labiau motyvuoja ir sukelia stipresnius jausmus, kai jas vaikai įveikia.
6. Sudaryti vaikams galimybę įvertinti savo pačių pasiekimus.
7. Nenaudoti per daug apdovanojimų. Įvairūs apdovanojimai paprastai pakenkia vaikų gebėjimui vertinti save. Pagyrimai ir apdovanojimai turėtų būti skiriami už vaiko pastangas ir atkaklumą, o ne už tam tikrus pasiekimus.

R. Wlodkowski (2010) teigia, jog skatinant vaikų mokymosi motyvaciją yra svarbus *asmeninis tėvų pavyzdys*. Yra žinoma, jog vaikai mokosi stebėdami ir kopijuodami tėvus, mokytojus ar kitus jiems svarbius asmenis, nes laiko juos pavyzdžiu, autoritetu. Jei tėvai skaito knygas, eina į

biblioteką, žiūri informatyvias televizijos programas ir t.t., tai vaikai mato, jog tai daryti yra verta ir su laiku patys tai pradeda daryti. *Domėjimasis savo vaikų mokymusi* taip pat skatina vaiko mokymosi motyvaciją. Jeigu tėvai domisi, ką vaikas veikia mokykloje, ko jis mokosi, - mokymasis įgyja visai kitą prasmę. Kuo aktyviau tėvai dalyvauja vaiko gyvenime ir kuo labiau jie yra tas pavyzdys, kuriuo vaikas nori sekti, tuo geriau vaikui sekasi mokykloje. Taip pat tėvai neturėtų pamiršti *parodyti, jog tikima vaikų sėkme*, bei *bendradarbiauti su mokykla ir klasės auklėtoju*. Ypatingai svarbu, kad tėvai, kurių vaikai yra pradinių klasių moksleiviai, netingėtų apsilankyti mokykloje, bendrauti su mokytojais, nevengtų tėvų susirinkimų.

L. Cirtautienės (žiūrėta 2010/01/15) nuomone tėvai, kurie nori padėti savo vaikams turėti mažiau problemų moksle, turėtų: parodyti vaikui, kad jiems svarbūs jo pasiekimai moksle, nesigirti vaiko akivaizdoje, kad sugebėjo baigti mokyklą neruošdami namų darbų ar praleidinėdami pamokas; domėtis, kokias disciplinas vaikui sekasi mokytis, o kokias ne; prieš barant kiekvieną kartą išsiaiškinti, kodėl šį kartą vaikui nepasisekė mokykloje; padėti vaikui spręsti mokyklos problemas, bet nesistengti patiems viską už jį išspręsti; nenuvertinti vaiko sugebėjimų pasakymais: „Iš tavęs nieko geresnio ir neverta tikėtis“, „Tu nieko nesugebi gerai padaryti“; parodyti vaikui, kad pergyvenate dėl jo nesėkmių mokykloje, bet tikite, kad pasistengęs jis gali savo nesėkmės ištaisyti; nepamiršti pagirti vaiko kiekvieną kartą, kai jis stengiasi ir pasiekia gerų rezultatų mokykloje.

Skatinant vaikų mokymosi motyvaciją taip pat *svarbu ugdyti gerus mokymosi įpročius*. Čia svarbu tam tikra rutina. Tėvai kartu su vaikais turėtų bendrai parinkti laiką, kada bus ruošiamos pamokos. Būtų gerai, jei tuo metu tėvai nebūtų užsiėmę ir galėtų prireikus padėti vaikui. Taip pat svarbu sudaryti tinkamą aplinką mokymuisi. Jei namuose yra daugiau vaikų ir mokinys neturi savo atskiro kambario, tuomet jis turi turėti savo rašomąjį stalą, lentyną ir visas kitas būtinas priemones. Be to, pamokų ruošimo metu neturi trikdyti televizija, radijas ar kiti tame pačiame kambaryje žaidžiantys vaikai (Petružytė, 2009).

Lenktyniavimas yra dar vienas būdas padedantis skatinti vaikų mokymosi motyvaciją. Daugeliui berniukų tik reikia mažo lenktyniavimo, kad atsirastų stimulus ko nors siekti. Tačiau svarbu neišugdyti konkurencinių jausmų, nes vėliau jis sieks tik konkuruodamas su bendraamžiais, o tai blogins jo santykius su jais.

Taip pat tėvai neturėtų pernelyg akcentuoti pažymius. Visuomet verčiau prisiminti, kad mokomės siekdami žinių ir pažinimo. K. Hurrelmann, G. Unverzagt (2001) teigia, jog dėl pažymių kylančios problemos neigiamai veikia vaikų savijautą. Net nuo vieno blogo pažymio visiškai susvyruoja jų pasitikėjimas savimi, nes vaikai jaučia tėvų nervingumą ir nepasitenkinimą. Psichologė L. Cirtautienė straipsnyje „Vaiko pasaulis“ (žiūrėta 2010/01/15) teigia, jog „per didelis

pažymių sureikšminimas didina įtampą, nerimą ar baimę. Vaikas, gavęs blogą pažymį, neretai ginasi, meluoja, išsisukinėja, nes bijo būti tėvų išbartas ar net mušamas“.

M. Marshall (žiūrėta 2010/03/06) straipsnyje „How Parents Can Discipline Children and Promote Learning Without Stress & Punishment or Rewards“ teigia, jog dauguma tėvų kaip vieną iš mokymosi motyvacijos skatinimo priemonių renka bausmes, nes mano, jog tai yra būtina sąlyga motyvacijai ugdyti. Pavyzdžiui, kai vaikas pasielgia netinkamai, dauguma tėvų nubaudžia juos liepdami eiti į savo kambarį. Bet, kai bausmės laikas pasibaigia, vaikas jaučiasi laisvas, nevaržomas ir vėl elgiasi taip, kaip jis nori. Autorius taip pat teigia, jog jei vaikas vienaip ar kitaip elgiasi dėl to, jog taip jiems liepiate jūs (tėvas), vadinasi jūs nesate geras tėvas.

Bausmė neskatina noro mokytis. Daugelis psichologinių tyrimų įrodė, jog bausmės turi trūkumų. Kai mokytojai ar tėvai griežtai baudžia vaiką, jis gali susieti savo baimę ne su blogu elgesiu, bet su baudėjais, t.y. vaikas vengs bendrauti su tais, kurie jį baudžia. Už blogą pažymį mušamas ar baramas mokinyš išmoks slėpti savo pažymių knygelę, vengti mokyklos ir mokytojų (Psichologija šiandien, 2008).

Ar galima vaikus skatinti materialiniais dalykais?

Straipsnyje „Mokyklos nelankymas ir mokymosi motyvacija“ (žiūrėta 2009/09/06) rašoma, jog „jei kurį laiką vaikas nustojo domėtis mokymosi veikla, reikėtų pasistengti sudominti. Kartais paskatinimas ledais, kompiuteriniais žaidimais ar kino filmais gali padėti kurį laiką sugrąžinti vaiką į mokyklą, tačiau nereikėtų pamiršti, kad vėliau vis tiek reikės materialinių stimulų atsakyti ir svarstyti, kaip sužadinti vidinį vaiko norą mokytis“.

M. Marshall (žiūrėta 2010/03/06) nurodo penkis dalykus kuriuos tėvai galėtų taikyti norėdami skatinti mokymosi motyvaciją nenaudodami bausmių ar paskatinimų:

1. *Tėvai turėtų palaikyti gerus santykius su savo vaikais.* Jei vaikai nesutaria su savo tėvais, jie nesistengia mokytis.
2. *Tėvai turėtų bendrauti ir drausminti teigiamai* t.y., tėvai turėtų pasakyti savo vaikams ko jie nori, o ne sakyti jiems, ko jie nenori.
3. *Tėvai turėtų įkvėpti, o ne priversti.* Tėvų tikslas turėtų būti skatinti atsakomybę, o ne paklusnumą.
4. *Tėvai turėtų paaiškinti savo vaikams dėl ko reikia mokytis ir su jais apie tai kalbėti.* Tėvai turėtų įkvėpti savo vaikus mokymuisi sužadindami smalsumą, norą nugalėti sunkumus.
5. *Tėvai turi turėti atvirą požiūrį.* Tėvai parodo savo vaikams, jog jei reikia ką nors pakeisti – tėvai visų pirma pradeda nuo savęs, o ne pirma reikalauja to iš savo vaikų.

Geriausia ką šeima gali padaryti norėdama skatinti vaiko mokymosi motyvaciją – išklausti vaiko bėdas ir padrašinti ieškant sprendimo.

1.5. Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvacijos ypatumai

Pasibaigus pirmajai vaikystei – žaidimų metui, vaikas įžengia į naują amžiaus tarpsnį – antrąją vaikystę, kuris trunka nuo 8 iki 11 – 12 metų (Gučas, 1990). Šis laikotarpis dabartiniu metu dažniau vadinamas viduriniąja vaikyste, kurios ribos nuo 6 iki 12 metų (Žukauskienė, 2001). Tačiau pedagogikoje šis amžiaus tarpsnis yra vadinamas jaunesniuoju mokykliniu amžiumi. Pagrindinė vaiko veikla šiame vystymosi etape – mokymasis.

„Pirmieji metai mokykloje suteikia vaikui galimybę mokytis daugybės naujų dalykų, vis geriau pažinti supantį pasaulį, įgyti daug draugų [...]. Šiuo laikotarpiu vaikui yra labai svarbi mokykla ir draugystė su bendraamžiais. Todėl nesėkmė mokykloje ir bendraamžių atstūmimas jam atrodo kaip didžiulė katastrofa. Daliai vaikų problemos mokykloje kyla dėl to, kad jie nevykdo mokytojo nurodymų, trukdo kitiems vaikams pamokų metu, neatlieka namų ir klasės darbų. Panašios problemos kyla ir tėvams bendraujant su vaiku: dažnai tėvai skundžiasi, kad vaikas jų neklauso, atsikalbinėja, neatlieka jam pavestų užduočių“ (Žukauskienė, 1996, p. 267).

Į pirmą klasę vaikai ateina norėdami mokytis, įsitikinę, kad jiems seksis. Noras mokytis – natūralus dalykas. Iš pradžių vaikai vienodai domisi visais mokomaisiais dalykais – noriai skaito, rašo, skaičiuoja. Įgimtas smalsumas, žinių poreikis mokantis perauga į įprotį dirbti, mokytis nuolat, sistemingai.

J. Prakapienės (2006) teigimu, maždaug trečioje klasėje vaikų pažintiniai interesai susiskaido. Vaikai gali išmėginti savo naujose srityse ir įsitikinti, kad net ir nesugebėdami įgyvendinti tėvų keliamų reikalavimų mokykloje gali išmokti sudėti iš skiemenų žodį, nupiešti medį, padainuoti dainelę, t.y. patirti pažinimo džiaugsmą. Jie nori būti pripažinti, išsiskirti iš kitų, pirmauti.

Siekimas būti teigiamai įvertintam – natūralus, kiekvienam pradinukui būdingas noras. Šis motyvas gali tapti svarbia paskata mokytis, sistemingai dirbti.

J. Prakapienė (2006) išskyrė vidinius ir išorinius motyvus, kurie skatina pradinukus mokytis. Vidinius motyvus sudaro: pažinimo, saviraiškos (savirealizacijos), ateities motyvai ir bendravimo – prestižo motyvai. Išorinius motyvus sudaro: noras būti paskatintam materialiniais stimulais, noras būti paskatintam nematerialiniais stimulais ir prievartos motyvas.

V. Rajeckas (1997) teigia, jog mokymosi motyvus sąlygoja asmeniniai įsitikinimai, vaikų amžius, bendras psichinis išsivystymas, intelekto lygis, aplinka, įvairūs atsitiktiniai veiksniai. Mokymosi motyvais laikoma visa tai, kas skatina vaiką mokytis – jo poreikiai ir interesai.

Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvacija labai stipri. Didžiausią įtaką vaikams daro tėvų ir mokytojų paskatinimai, pagyrimai. Ypač svarbu jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams – teigiamos emocijos.

1.6. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų psichologinė charakteristika

Vidurinėsios vaikystės laikotarpis (septintieji – vienuoliktieji vaiko gyvenimo metai), arba jaunesniojo mokyklinio amžiaus laikotarpis, psichologų dažnai vadinamas pačiu geriausiu žmogaus gyvenime, nes būtent tada vaikas susipažįsta su jį supančiu pasauliu, įgyja naujų draugų. Tai laikotarpis, kuomet didžiausi vaiko sugebėjimai atskleidžiami mokantis.

Šiuo laikotarpiu vyksta dideli pokyčiai vaiko socialinėje aplinkoje – vaikas pradeda lankyti mokyklą – susiduria su sistemingo mokymosi pradžia. Šiame raidos etape vaikui svarbiausia įsitvirtinti mokykloje ir tarp bendraamžių.

Šiame amžiaus tarpsnyje tobulėja vaiko loginis mąstymas, suvokimas, lavėja vaizduotė, dėmesys ir atmintis, kalbiniai gebėjimai, plečiasi žodynas, vis geriau, logiškiau susidorojama su aplinkos keliamais reikalavimais.

Pagrindine jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų veikla tampa mokymasis. Mokymosi procese formuojasi nauji svarbūs vaiko psichikos bruožai (Zambacevičienė, 2006). Būtinumas laikytis tam būtinumas laikytis tam tikrų reikalavimų, ugdo vaiko valią. Atlikdamas užduotis mokinys turi numatyti savo veiksmų rezultatus, jų nuoseklumą, apgalvoti, kokiomis priemonėmis pasiekti tikslą. Tai įmanoma tobulėjant gebėjimui planuoti ir atlikti mintinius veiksmus. Vaikas turi išmokti ne tik analizuoti savo veiksmus, bet ir juos įvertinti. Šių mokėjimų pagrindu ugdomi labai svarbi pradinuko savybė – refleksija (savistaba), įgalinanti protingai ir objektyviai analizuoti savo samprotavimus ir poelgius, atsižvelgiant į tai, kaip jie atitinka sumanymą ir veikos sąlygas.

L. Cirtautienė (žiūrėta 2010/01/15) teigia, jog nepaisiant to, kad mokyklinio amžiaus vaikų svarbiausias užsiėmimas yra mokymasis, vis dar svarbūs tebėra žaidimai su draugais. Žaidimas – tai manipuliavimas žaislais, socialinių vaidmenų mokymasis. Žaisdamas vaikas kaupia patirtį, susidaro veiklos įgūdžius, perpranta žmonių tarpusavio santykius, sprendžia problemas, mąsto, kuria.

Psichologų nuomone, vidurinėsios vaikystės metais vaikas geba vis geriau koncentruotis tam tikrai užduočiai, jį mažiau blaško, atitraukia pašaliniai stimulai. Pradėję lankyti mokyklą, vaikai vis

geriau pradeda įsiminti, kaupti informaciją (Žukauskienė, 2002). Tai pat vaikas jau turi objektų palyginimo įgūdžių, tam tikrą sąvokų sistemą ir darbinę atmintį. Palaipsniui vis geriau suprantami laiko, erdvės, greičio ir atstumo tarpusavio ryšiai.

Anot psichologo J. Piaget (1999), viduriniojoje vaikystėje silpnėja vaiko egocentrizmas ir padidėja socialiniai gebėjimai. Vaikas pradeda geriau suprasti kitų žmonių požiūrius, supranta, kad į tam tikrą įvykį galima pažvelgti iš įvairių pozicijų, kad gali būti kelios nuomonės. Kaip teigia R. Žukauskienė (2007), dėl šios priežasties vaikas gali objektyviau vertinti įvykius ir tuo pat metu atkreipti savo dėmesį į įvairius objekto ar situacijos aspektus, bruožus, suprasti ryšius tarp jų.

Jaunesniame mokykliniame amžiuje, anot M. Pileckaitės-Markovienės (2004), keičiasi psichologinio vaiko Aš supratimas ir įsivaizdavimas. Aš tampa labiau individualizuotas – vaikas pradeda matyti save skirtingą nuo kitų žmonių: atsiranda „naminis aš“ tėvams, „orientuotas į pasiekimus aš“ – mokytojams ir „socialinis aš“ – bendraamžiams.

Neretas reiškinys pradinėse klasėse – įvairūs mokinių kalbėjimo sutrikimai, kurie turi neigiamos įtakos ne tik mokymosi rezultatams, bet ir bendravimui. Anot V. Černiaus (1997), bendravimas su vienmečiais jaunesniame mokykliniame amžiuje turi tam tikrų ypatumų. Pasak autoriaus, aštuonmetis ne tik domisi, kaip žmonės su juo elgiasi, bet jis nori ir gerų abipusių santykių su kitais. Devynmetis labiau nepriklausomas nei aštuonmetis, daugiau domisi draugais negu šeima, nemėgsta, kad tėvai nurodinėtų, ką daryti, ar ko nedaryti. Jam draugų nuomonė svarbesnė nei tėvų. Dešimtmetis apskritai labiau patenkintas savimi ir aplinkiniais, į viską per daug rimtai nežiūri. Tiek berniukai, tiek mergaitės vieni kitais nesidomi, bendrauja tarpusavyje. Vienuolikmečiai pradeda domėtis priešinga lytimi, nemėgsta būti vieni, labiau visko bijo. Dvylikamečiai pakankamai pasitiki savimi, yra tolerantiški, draugiški. Jie pradeda burtis į didesnes grupes, įsigyti daugiau draugų, pamažu pradeda bendrauti poromis.

Charakteris jaunesniame mokykliniame amžiuje dar tik formuojasi. Pasak E. Zambacevičienės (2006), charakterio apraiškos dažnai prieštaringos ir nepastovios. Dėl silpno šiam amžiui valingo elgesio reguliavimo pradinių impulsyvus – staigiai reaguoja į tiesioginius stimulus, nepagalvoja, nenumato visų aplinkybių. Jau III klasėje ryškus įsisąmonintas pareigos jausmas, kuriam kartais pritrūksta pastovumo ir savarankiškumo.

Jaunesniame mokykliniame amžiuje ryškėja atminties ir mąstymo ryšys. Pasidaro labai svarbu įsiminti ir atkurti informaciją, todėl jam reikia įvaldyti tam tikrus įsiminimo metodus. Atmintį sudaro trys procesai: įsiminimas, išlaikymas ir atgaminimas. Nuo to, kaip organizuotas įsiminimas, priklauso ir išlaikymo, ir atgaminimo ypatybės, t.y. tvirtumas, išsamumas, tikslumas.

Apibendrinant galima teigti, kad pradinis (1-4 klasės) mokyklinis amžius - siekimas tapti savarankišku, pačiam planuoti ir veikti nepriklausomai nuo tėvų ir kitų suaugusiųjų. Šiuo periodu vaikai noriai domisi aplinka, susipažįsta su naujais reiškiniiais, daiktais. Pradinukas jau geba serijuoti, skaičiuoti, lyginti tos pačios klasės objektus pagal tam tikrus požymius. Vaikas jau pradeda įsisąmoninti kai kurias erdvinio mąstymo operacijas, taip pat ne svetimas hierarchinių ryšių suvokimas.

1.7. Šeimos įtaka mokinių mokymosi motyvacijai

Sumažėjusios mokymosi motyvacijos problema egzistuoja visame pasaulyje, kur lemiamą socialinį vaidmenį atlieka visuomenės ypatumai, ugdymo institucijų savitumas ir šeima. Šeima – tai pirmoji socialinė institucija, kurioje vyksta vaiko socializacija, kurioje auklėjami, auginami nauji visuomenės nariai (Leliūgienė, 1997). Pasak V. Gurov (1993), šeimoje vaikas užmezga pirmuosius socialinius ir emocinius kontaktus, pajaučia šilumą ar abejingumą, meilę ar neapykantą. Šeima – reikšmingiausia mikroaplinka, kurioje formuojasi asmenybės pagrindai, kur atliekamos svarbiausios funkcijos (Natriello, McDill, 1986).

Kas yra šeima ir kokį šeimos modelį laikyti normatyviškai geru?

„Pasak klasikinio (struktūrinio-funkcinio) George Murdock (1962, p. 19) apibrėžimo, šeima yra socialinė grupė, kurią sieja gyvenamoji erdvė, ekonominiai santykiai ir dauginimasis. Šeimą sudaro abiejų lyčių suaugusieji, iš kurių bent du sieja socialiai priimtinas lytinis gyvenimas ir kurie turi vieną ar daugiau jiems gimusių arba įvaikintų vaikų“ (Berns, 2009, p. 93).

Tačiau šiandien dažniau paplitę neatitinkantys G. Murdock apibrėžimo santykiai, nes pokyčiai visuomenėje veikia šeimos formą ir funkcijas. Šeima, kurią sudaro vyras, žmona ir jų vaikai, vadinama branduoline. Ji yra labai svarbi, nes joje gimsta vaikai, ji garantuoja visuomenės tęstinumą. Be branduolinės šeimos yra ir išplėstinė šeima, kurią sudaro branduolinės šeimos giminaičiai, kurie yra ekonomiškai ir emociškai priklausomi vieni nuo kitų. Dažna mūsų visuomenėje yra nepilna šeima – vieno suaugusiojo, dažniausiai motinos, ir vaiko šeima. Jau esama ir netradicinių tos pačios lyties santuokų, tačiau Lietuvoje jos dar yra nepripažįstamos.

L. Rupšienės (2000) teigimu, šeimoje pradeda formotis vaiko mokymosi motyvacija, nuostatos mokymosi atžvilgiu, emociniai santykiai su mokymusi. Šeimoje gali susikurti sėkmės mokykloje ir gyvenime pamatai. Taip pat, anot L. Udrėnaitės (2002), šeima įtakoja vaiko mokyklinius pasiekimus, mokymosi motyvaciją.

Galima išskirti šeimoje glūdinčius veiksnius, kurie įtakoja vaikų mokymosi motyvaciją, tai: šeimos ekonominė padėtis; tėvų pedagoginių pareigų atlikimas; šeimos mikroklimatas; šeimos struktūra ir jos pokyčiai; tėvų išsilavinimas ir jų mokymosi patirtis; tėvų užimtumas darbe; vaikų auklėjimo stiliai ir ugdymo modeliai; tėvų bendradarbiavimas su mokykla.

J. Richman ir M. Fraser (2001) kaip mokymosi motyvacijos rizikos veiksnius įvardija smurtą prieš vaikus, nepatenkintą saugumo jausmą.

Šeimos ekonominė padėtis. Didelę grėsmę žmogui kelia nedarbas. Esant aukštam nedarbo lygiui ir didėjant bedarbystės trukmei, yra pavojus, kad tėvų nedarbas nulems vaikų ateitį (Gruževskis, 1994). Sunki materialinė padėtis šeimoje apsunkina vaiko gyvenimo sąlygas, jo būtinų poreikių tenkinimą, padidina neigiamą psichologinį klimatą šeimoje, o tai neigiamai įtakoja mokymosi motyvaciją.

Kaip teigia J. Harris (1995), skurdas yra pagrindinė vaikų žemo intelekto priežastis. Skurdo poveikis vaiko mokymuisi didesnis nei šeimos struktūros ypatumai ar tėvų išsilavinimas.

V. Strimaitienė (2007) išskiria tris procesus, kaip skurdas tampa bendru rizikos veiksniu:

1. Sumažėjus šeimoms ištekliams, tiesioginis skurdo poveikis pasireiškia tinkamo maisto, aprangos, pastogės ir kitų pagrindinių reikmenų trūkumu;
2. Dėl skurdo sumažėja vaikų galimybės gauti tinkamas sveikatos priežiūros paslaugas;
3. Skurdžiai gyvenančiose šeimose trūksta palaikymo, stimuliavimo, vyrauja chaotiški santykiai. Priešinga skurdui situacija taip pat gali neigiamai įtakoti vaiko mokymosi procesą.

Kaip teigia S. Rimm (1998), stygius ir perteklius dažnai sukelia tuos pačius simptomus. Froidas paliko mums žinomus psichologinių simptomų vertinimo būdus, tačiau jie kartais suklaidina. Pavyzdžiui, darome prielaidą, kad dėmesio reikalaujantys vaikai yra nepakankamai gavę meilės arba, kad piktiems paaugliams tėvai nepakankamai davė laisvės. Visa tai gali būti tiesa, tačiau matysime ir tokius pat simptomus ir tada, kai vaikai bus gavę per daug meilės ar turėję per daug valdžios savo tėvams. Per daug ir per mažai yra vienodai problematiška.

Tėvų pedagoginių pareigų atlikimas. Šeimos pedagoginė kultūra – vienas iš veiksnių, tiesiogiai susijusių su vaiko mokymusi, nes nuo jo priklauso, kokią pagalbą tėvai teiks vaikui ruošiantis pamokoms. Taip pat nuo šeimos pedagoginės kultūros priklauso mokymosi rezultatų kontrolė, mokymosi nesėkmių priežasčių aiškinimas, iškilusių mokymosi sunkumų sprendimo būdai.

J. Vabalas – Gudaitis (1983) nurodo tris pagrindines tėvų pedagogines pareigas:

1. *Saugoti vaikus nuo blogų gyvenimo pavyzdžių.* Tai ypač svarbu vaikystėje, kol vaikas tebėra itin jautrus ir neatsparus blogoms įtakoms. Tėvai bent vaikų akivaizdoje turi vengti blogų poelgių:

barimosi, bjaurių žodžių, paleistuvavimo, girtavimo, smurto ir kt. Tėvai vaikams yra panašėjimo ir siekimo pavyzdžiai, todėl jie turi teikti vaikams sąmoningai parinktų gerų pavyzdžių bei išpūdžių, naudotis labiau patyrusių ir pasirengusių pedagogų patarimais, kad ugdymas būtų efektyvus.

2. *Savo vaikų mokymas.* Abu tėvai viską šeimoje turi dirbti išvien – negalima nustatyti griežtų ribų tarp tėvo ir motinos pareigų, tarp auklėjimo ir mokymo. Neatlikdami šios pareigos, tėvai rodo vaikams blogą pavyzdį, be to, jie palieka vaiką saviugdai.

3. *Tėvų pagalba vaikams mokytis.* Tėvai turėtų rūpintis vaiko poilsiu, ramiu miegu, neapkrauti jo sunkiais fiziniais darbais, nes šis atlieka nelengvą intelektualinį darbą. Tėvai taip pat turėtų rūpintis vaiko mokslais, padėti, kai vaikui iškyla kokia nors problema, sudaryti tinkamas sąlygas mokytis. Tuomet vaikai perims iš tėvų nuostatą, kad mokymasis yra reikšmingas.

Nustatyta, kad mokinių pasiekimai priklauso nuo jų tėvų požiūrio į mokslą, rūpinimosi vaikų mokymusi, bendravimo su vaikais, skatinimo, tėvų taikomų pedagoginių poveikio priemonių (Nacionalinis mokinių pasiekimų tyrimas. Bendroji ataskaita, 2004).

Tik tuomet, kai yra suteikiamos elementariausios ir būtiniausios gyvenimo sąlygos (sotumo, ramybės, saugumo jausmą, poilsį, rūpesčio ir pasitikėjimo pojūtį, sveikatos), galima kalbėti apie mokymosi motyvacijos žadinimą.

Šeimos mikroklimatas. Didžiulį poveikį vaiko psichikai šeimoje turi tėvų ir kitų šeimos narių tarpusavio santykiai. Dažniausiai prastus tarpusavio santykius priskiriame šeimoms, kurios yra asocialios, tačiau reikia nepamiršti, kad nesutarimai neaplenkia ir šeimų, kurioms iš pirmo žvilgsnio, rodos, nieko netrūksta.

R. Butkienė (1995) pažymi, jog asocialiose šeimose gyvenančių asmenų tarpusavio santykių atmosferai būdingas bendravimo epizodiškumas, emocinių ryšių nestabilumas. Vaikai iš tokių šeimų dažniausiai ne laiku ir blogai atlieka mokymosi užduotis, mažiau pasitiki žmonėmis, dažniau konfliktuoja su bendraamžiais ir suaugusiais.

Tokiose šeimose vaikams skiriama itin mažai dėmesio. Galima sakyti, jog vaikai yra neprižiūrimi, išnaudojami. Dažnas vaikas tokiose šeimose lieka nevalgęs, o ką jau kalbėti apie mokymosi motyvacijos ugdymą. Paprastai čia stokojama elementarios kultūros, pagarbių tarpusavio santykių, vyrauja konfliktai ir anarchija, dažni kriminogeniniai atvejai (Rupšienė, 2000).

Kitas, su tarpusavio santykiais susijęs šeimos veiksnys – suaugusių šeimos narių socialinis palaikymas. Socialinis palaikymas, anot L. Rosenfeld ir J. Richman (1999), tai – išklauskas neteisiant, emocinė parama, palaikymas išbandant naujoves, asmeninė pagalba, pagyrimas, pritarimas, paskatinimas – visa tai, kas leidžia vaikui pajusti, kad jis yra mylimas, yra vertinamas, kad jį supranta ir nesmerkia.

Egzistuoja teigiamas socialinio palaikymo ir pageidaujamų raidos rezultatų ryšys. Anot C. Goodenow (1993), socialinis palaikymas didina mokymosi motyvaciją. Taip pat socialinis palaikymas skatina įvykių kontrolės mokykloje jausmą (Bowen, Bowen, 1998), gebėjimą įveikti kasdieninius mokymosi sunkumus (Rosenfeld, Richman, Bowen, 1998). Socialinis palaikymas, pasak J. Buzaitytės – Kašalynienės (2004), tiesiogiai ar ne tiesiogiai pagerina akademinis pasiekimus ir kompetencijas mokykloje, taip pat pažymius, egzaminų ir testų rezultatus.

L. Rosenfeld, J. Richman, G. Bowen (2000) atliktų tyrimų rezultatai parodė, kad moksleiviai, kurie žemai vertino tėvų, mokytojų ir draugų socialinį palaikymą, turėjo žemus mokymosi pasiekimų rodiklius. Palyginus moksleivius, kurie aukštai vertino tik vieno ar dviejų socialinio palaikymo teikėjų paramą, su moksleiviais, kurie aukštai vertino visų trijų palaikymo teikėjų paramą, paaiškėjo, jog antros grupės moksleivių elgesys ir lankomumas geresni, jie daugiau laiko skiria namų darbams, yra labiau patenkinti mokykla, geriau vertina save, bei geresni jų pažymiai.

Šeimos struktūra ir jos pokyčiai. Viena iš nenori mokytis prieštara – nepalanki moksleivio šeimos struktūra. Tačiau jos poveikis netiesioginis: nei vaikų skaičius šeimoje, nei gyvenimas su vienu ar abiem tėvais pats savaime netampa žemos mokymosi motyvacijos priežastimi, bet kartu su kitais veiksniais gali tokiu tapti (Rupšienė, 2000).

Struktūriniai šeimos pokyčiai – tai šeimos narių gausėjimas gimdant, įvaikinant, skiriantis arba tuokiantis, priimant gyventi giminaičius arba šeimos narių mažėjimas dėl mirties, skyrybų ar suaugusiems vaikams išeinant gyventi atskirai (Berns, 2009).

Vienaip ar kitaip susiklosčiusios gyvenimo situacijos įtakoja vaiko norą mokytis. Situacijos šeimos struktūroje ir jos pokyčiuose yra labai įvairios, tai: tėvų skyrybos ar jų mirtis, patėvio ar pamotės atsiradimas, vaikų skaičius šeimoje ir t.t.

Ankstyvas jautraus vaiko susidūrimas su mirtimi žeidžia jo psichiką, trikdo vertybinių orientacijų formavimąsi, skatina nesaugumą. Tokiomis sąlygomis lengva sutrikti ir nematyti gyvenimo prasmės. Mokymasis tuomet taip pat atrodo neturintis reikšmės ir nevertas pastangų.

Mokymosi motyvacija siejasi su šeimos kiekybine sudėtimi. Lietuvos mokslininkų grupė, išsamiai analizavusi nepažangumo priežastis, nustatė, jog vaikai iš daugiavaikių šeimų mokosi blogiau nei iš mažų. Tačiau patys autoriai pažymi, jog vaikų skaičius savaime nelemia mokymosi ypatumų. Daugiavaikėse rūpestingose šeimose, kuriose vyrauja sutarimas ir darna, kur vaikai prižiūrimi ir mylimi, o materialinės ir būtinės sąlygos pakankamai geros – vaikai mokymosi problemų neturi. Priešingais atvejais, kai vaikai apleisti, neprižiūrimi, nesirūpinama jų mokymusi jų motyvacija gana silpna (Rupšienė, 2000).

Prie pastarojo faktoriaus glaudžiai siejasi ir pačių santykių tarp vaikų ir jų gimimo eiliškumo sekos faktorius. Tam tikros specifinės vaikų kombinacijos, anot I. Leliūgienės (1997), iš anksto nulemia sumažėjusį pažangumą. Joms būdinga, kad vaikai tarpusavyje varžosi labiau negu įprasta ir, kad vienas ar daugiau brolių/seserų nukenčia nuo to varžymosi. Sunkiausiomis šiuo požiūriu kombinacijos laikomi tos pačios lyties pametinėliai; jaunesni, itin gabaus vaiko broliai/seserys; jauniausias vaikas šeimoje, kurioje kiti gerokai vyresni; vaiko, turinčio fizinę ar psichinę negalią broliai/seserys.

Itin skausmingai vaikai išgyvena šeimos griuvimą (Rupšienė, 2000). Dažnai vaikai būna tiek sukrėsti nuolatinių su skyrybomis susijusių konfliktų, kad protestuodami prieš tėvus, jie griebiasi įvairių kraštutinių priemonių, vengia lankyti mokyklą, blogai mokosi. Tėvų skyrybos vaikui yra įprastinio pasaulio skilimas, trauma, todėl vaikui būtina kam nors išsipasakoti. Tačiau labai svarbu, kad tai netaptų įpročiu šitaip reikalauti aplinkinių dėmesio. Dažnai nuo tokio perdėto mokytojų rūpesčio vaikas ima įsivaizduoti, kad iš jo tikimasi liūdnos nuotaikos, liūdnų minčių ir veiksmų, todėl atitinkamai ir elgiasi. Kuo tolyn, tuo labiau toks vaikas atsilieka nuo bendraklasių ir jaučiasi nesugebąs mokytis. Mokyklos rūpesčiai susipina su šeimos bėdomis ir stresinė jo būseną atkreipia suaugusiųjų dėmesį (Rimm, 1998). Tyrimų duomenimis, vaikai ir paaugliai iš šeimų, kuriose gyvena tik vienas iš tėvų, dažniau turi mokymosi problemų negu tie moksleiviai, kurie gyvena su abiem tėvais (Rupšienė, 2000).

Anksti iširusi šeima ar nesantuokinis vaikas sukuria situaciją, kai susidaro glaudus ryšys tarp vaiko ir motinos, ilgainiui sukeliantis vaikui sumažėjusio pažangumo sindromą. Likusi viena motina jaučiasi atstumta, dažniausiai pradeda abejoti ar teisingai gyvena, ar jai apskritai verta gyventi ir šiuo delikačiu momentu motina bent jau laikinai gali nuspręsti, kad vaikas – vienintelis jos gyvenimo tikslas (Leliūgienė, 1997). Motinos, likusios vienos, tarsi pasidalija į du frontus – vienos dėl vaikų daro labai daug, kas atima iš vaikų iniciatyvą, o kitos – laiko vaiką kone savo partneriu ar sutuoktiniu, tuo suteikdamos vaikui per daug valios. Vaikas pripranta turėti tiek valdžios ir nenori nusileisti mokyklos reikalavimams.

Nepilna šeima laikoma blogo mokinių mokyklos lankomumo rizikos veiksniu, nes tokioje šeimos struktūroje glūdi vaiko socializaciją trikdančios veiksniai, tokiose šeimose vaikai rečiau jaučia psichologinį komfortą (Grinevičienė, 1999).

Nesutarimų pasitaiko ir neišsiskyrusioje šeimoje. Paprastai šeimoje, kurioje tėvai nesusikalba kaip auklėti vaiką – griežčiau ar švelniau, kažkuris vienas nori likti „geras“ – malonus, priglobiantis. vaikai tokiu atveju pradeda kariauti ir nusiteikia prieš reiklųjį tėvą. Pastarasis jaučiasi prislėgtas, nirsta ir dar labiau ima mygti vaiką (Rimm, 1998). Nuolatiniai tėvų nesutarimai baigiasi tuo, kad

vaikas nebežino kuriam iš tėvų įtikti ir pasirenka mažiausio pasipriešinimo kelią – pradeda blogiau mokytis, vengti pastangų.

Kita, savaip ypatinga situacija veikianti vaiko psichiką, anot L. Rupšienės (2000), yra patėvių kaita, palaidas gyvenimas šeimoje. Daug jaunų žmonių gyvena kartu, gimdo vaikus, bet ir lengvai keičia partnerius. Dėl to daug vaikų auga be tėvų, kartais net nežinodami, kas jų tėvai. Dažniausiai tokiose šeimose vaikas nepatiria reikalingos tėviškos įtakos, neretai konfliktuoja su mamų naujaisiais sugyventiniais, jaučia artimiausios aplinkos priešišumą, dėl vaikas tokioje šeimoje mažai skiria dėmesio mokymosi pasiekimams.

Tėvų išsilavinimas ir jų mokymosi patirtis. L. Rupšienės (2000) teigimu, moksleivio pasiekimai koreliuoja su tėvų, ir ypačiai motinos, išsilavinimu. Tėvų ir motinų išsilavinimas lemia jų požiūrį į vaikų ugdymą ir nuo to požiūrio priklauso tiesioginiai jų veiksmai. Pats tėvų išsilavinimas, kaip faktas, dar nėra pilnavertis paskatinimas vaiko mokymosi procesui. Tėvai, kurie gali teigiamai įtakoti vaiko mokymosi motyvaciją, nebūtinai turi turėti aukštesnį išsilavinimą, tačiau jie privalo turėti palankų požiūrį į patį mokymosi procesą, jo esmę, vertinti mokytoją.

Vaiko požiūris į mokymąsi bei mokyklinę patirtį tiesiogiai priklauso nuo tėvų mokymosi patirties. Tėvai, kurie sugebėjo mokyklinėje vaikystėje įveikti savo sunkumus, turi iš esmės gerą patirtį, linkę padėti savo vaikui formuoti požiūrį į mokyklą, kaip į saugią ir draugišką vietą. Tokie tėvai geba paremti vaiką nesėkmės akimirka, pasidalyti prisiminimais iš savo mokyklinių metų, padrąsinti savo atžalą nenuleisti rankų. Jie stengiasi įtikinti savo vaikus, kad mokytojas – gero linkintis draugas ir padėjėjas, kuris žino ir nori pasidalyti savo žiniomis (Rupšienė, 2000).

Tik gerą patirtį turintys tėvai gali tinkamai įtakoti ir vertinti vaiko požiūrį į mokymąsi. Adekvatus tėvų vertinimas suteikia vaikui pasitikėjimo tiek savimi, tiek vertintojais.

Tėvų užimtumas darbe. Pastaruoju metu šeima kaip institucija negali tinkamai atlikti vienos iš pagrindinių funkcijų – auginti vaikus, nes dauguma moterų, turinčių vaikus, negali jų prižiūrėti dėl savo užimtumo darbe. Pasak L. Rupšienės (2000), priverstos dirbti moterys negali skirti pakankamai dėmesio savo vaikams, ir tai daro neigiamą įtaką vaikų akademiniam pasiekimams. Motinos užimtumas darbe koreliuoja su blogesniu vaikų mokymusi.

Dirbantys abu tėvai reiškia fizinių vaiko poreikių patenkinimą, savotišką saugumo garantą, tačiau dėmesio atžvilgiu galima įžvelgti ir dviprasmiškumą. Dėmesys per rūpestį, kad vaikui nieko nestigtų, skatina dirbti ir kuo daugiau uždirbti, bet kita vertus, nuolat dirbdami tėvai tarsi praranda vaiką, nutraukiami dvasinio ryšio saitai.

Didėjant vaiko išlaikymo išlaidoms šeimose nepakanka vieno dirbančio žmogaus, todėl tenka dirbti abiem tėvams (Rupšienė, 2000). Po darbo dienos dažnai tėvai būna pavargę ir todėl tėvų

pagalba vaikams yra minimali, vaikai patiria nesėkmes, didėja vaikų socialinis apleistumas. Anot I.Leliūgienės (1997), daug dirbantys tėvai, kurie grįžta namo išsekę ir skundžiasi dėl nemalonumų darbe, dėl mažų algų ar neteisingo viršininko elgesio, formuoja neigiamą požiūrį į darbą, o tai įtakoja vaiko mokymąsi.

Vaikų auklėjimo stiliai ir ugdymo modeliai. Prie reikšmingiausių mokymosi motyvaciją įtakančių veiksnių galima priskirti vaikų ugdymo šeimoje modelius ir juos atitinkančius stilius. Labiausiai paplitę ir geriausiai mokslinėje literatūroje aprašyti ugdymo modeliai yra hipoprotekcija, hiperprotekcija ir emocinė deprivacija.

Hipoprotekcinio ugdymo modelio esminis bruožas – nepakankama vaiko elgesio kontrolė ir globa. Vaikui skiriama per mažai dėmesio, menkai domimasi jo interesais ir pomėgiais, vaiko socializacija paliekama savieigai. Kraštutinė šio ugdymo modelio išraiška – visiškas vaiko apleistumas, kai nesirūpinama jo apranga, maitinimu ir kitais esminiais poreikiais. Pradėję lankyti mokyklą tokie vaikai nesulaukia tėvų dėmesio ir pagalbos ruošdami namų darbus. Jeigu jie pradėtų praleidinėti pamokas, ar išvis nenuėitų į mokyklą, šeimoje niekas gali to ir nepastebėti. Esant tokioms aplinkybėms vaikas per anksti paliekamas savarankiškai apsispręsti: eiti į mokyklą ar neiti, ruošti pamokas ar ne, klausyti mokytojų ar neklausyti. Tokia beribė laisvė yra žalinga, nes dar nėra susiformavusi tvirta mokinio pozicija.

Hiperprotektinio ugdymo esminiai požymiai – smulkmeniška kontrolė, per didelė globa, nuolatiniai draudimai, akylus kiekvieno vaiko žingsnio stebėjimas, netgi sekimas. Toks tėvų elgsenos modelis neleidžia vaikui nuo mažų dienų mokytis iš savo klaidų, riboja jo savarankiškumą ir atsakomybę. Hiperprotektinio ugdymo modelio padariniai: nesavarankiškumas, neryžtingumas, nepasitikėjimas savo jėgomis, žemas savęs vertinimas, savotiškas bejėgiškumas. Tai sudaro prielaidas žemai mokymosi motyvacijai. Specifinė hiperprotekcijos išraiška, kai vaikas šeimoje laikomas savotišku dievaičiu. Tuomet vaikas atleidžiamas nuo šeimos įpareigojimų, yra saugomas nuo menkiausių sunkumų, jam pernelyg pataikaujama. Nuo mažens vaiku žavimasi, juo giriamasi. Tokiu būdu formuojasi aukštas aspiracijos lygmuo, noras visuomet pirmauti, troškimas išsiskirti iš kitų. Rimtas pavojus kyla, kai vaikas pradeda lankyti mokyklą ir staiga jis pajunta, jog nėra nieko pranašesnis už kitus. Taip susidaro reali grėsmė jo savigarbai ir mokymosi motyvacijai.

Emocinė deprivacijos atveju vaikas nuolat jaučia, jog jis tėvams lyg ir nereikalingas, kad be jo jiems būtų geriau, kad visa tėvų meilė atitenka kitam vaikui. Deprivacija gali būti atvira ir užslėpta. Atviros emocinės deprivacijos atvejais patys tėvai aiškiai suvokia, jog vaikas jiems yra našta ir atvirai tai parodo savo elgsena, nesidrovi apie tai kalbėti. Esant užslėptam emocinės deprivacijos modeliui, motina ir tėvas patys sau nepripažįsta, jog bodisi vaiku. Jie smerkia emocinę deprivaciją

kaip faktą, stengiasi save įtikinti, jog jiems tai nebūdinga. Gali elgtis netgi priešingai – per daug skirti dėmesio ir pabrėžtinai rūpintis savo atžala.

Auklėjimo stilius – tai emocinis klimatas, kuriame ugdomas vaikas. Auklėjimo stilius veikia prieraišumą, savireguliaciją, prosocialų elgesį, kompetenciją ir laimėjimų motyvaciją. Yra skiriami keturi auklėjimo stiliai: autoritetingas (demokratiškas), autoritariškas (centre – tėvai), nuolaidus (centre – vaikas) ir abejingas (nejautrus, atsainus auklėjimo stilius, keliant nedaug reikalavimų ir taisyklių) (Berns, 2009).

Tėvų bendradarbiavimas su mokykla. Pastebima, kad geriau mokosi tie vaikai, kuriais šeima rūpinasi, derinasi prie mokyklos reikalavimų. Tačiau, jei nėra vienovės, tai šeima ne tik netampa mokyklos talkininke, bet atvirkščiai – trikdo jos veiklą (Strimaitienė, 2007).

Atkreiptinas dėmesys į problemas, su kuriomis susiduria mokytojai, siekdami tėvus įtraukti į mokyklos bendruomenės gyvenimą (Redding, 2000):

1. Siauras bendradarbiavimo supratimas, nes manoma, kad pakanka lankyti oficialius susirinkimus;
2. Mažai dėmesio skiriama vaikų ir tėvų santykiams namuose;
3. Maži mokyklos administracijos ir mokytojų lūkesčiai. Neretai manoma, kad nepilnose šeimose gyvenančių vaikų tėvai negalės suteikti pagalbos ir neįstengs aktyviai dalyvauti mokyklos gyvenime;
4. Mokyklos personalas nesugeba įtraukto tėvų taip, kad jų dalyvavimas praturtintų ugdymo procesą;
5. Neigiama tėvų patirtis ir psichologinės nuostatos, verčiančios juos vengti kontaktų su mokyklos personalu.

Jei šeima dalyvauja mokyklos gyvenime, vaikai susiformuoja teigiamas nuostatas apie mokymąsi, geriau lanko mokyklą, jiems rečiau prireikia specialiojo ugdymo, jie gauna geresnius pažymius. Tokie vaikai labiau pasitiki mokykla, mokytojais ir savimi. Neretai tai skatina siekti aukštesnio išsilavinimo (Berns, 2009).

Apibendrinant galima teigti, jog tėvų rūpinimasis savo vaikų mokymusi, palaikymas, daro teigiamą įtaką vaikų mokymosi motyvacijai. Šeimos pareiga yra ieškoti įvairių tinkamų ir veiksmingų būdų, kad vaikas turėtų vidinį stimulą siekti žinių, lavintis ir auklėtis. Šeima – pati mažiausia visuomenės ląstelė, todėl visos socialinės institucijos turėtų jai padėti. Juk šeimoje susiformuoja pagrindiniai vaiko charakterio bruožai, požiūris į mokslą, darbą, į dorovines ir kultūrines vertybes. Šeimos stiprinimas, pagalba jai auklėjant vaikus, materialinių ir buitinių sąlygų gerinimas, turėtų būti viena iš būtiniausių valstybės veiklos sričių.

2. III-IV KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS SKATINIMO ŠEIMOJE TYRIMAS IR ANALIZĖ

2.1. Tyrimo tikslas, metodika ir organizavimas

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kokiais būdais šeimoje yra stiprinama ir kaip kiekvienas iš tėvų skatina vaiko mokymosi motyvaciją.

Metodika. Mokymosi motyvacijos skatinimo šeimoje tyrimui buvo taikoma anketinė apklausa. Anketavimo metodas pasirinktas todėl, kad jis leidžia per palyginti trumpą laiką apklausti daug tiriamųjų, t.y. greitai surinkti daug informacijos, kurią galima apdoroti matematiniais, statistiniais metodais (Bitinas, 2000). Tyrimo instrumentas sudarytas remiantis literatūra, straipsniais, susijusiais su mokymosi motyvacijos skatinimu šeimoje, Hare (2000) ir M. Rokeach metodikomis. Buvo sudarytos dvi anketos – vaikams (1 priedas) ir tėvams (2 priedas). Vaikų ir tėvų anketas sudarė po 18 atviro, uždaro ir mišraus tipo klausimų. Anketos – anoniminės.

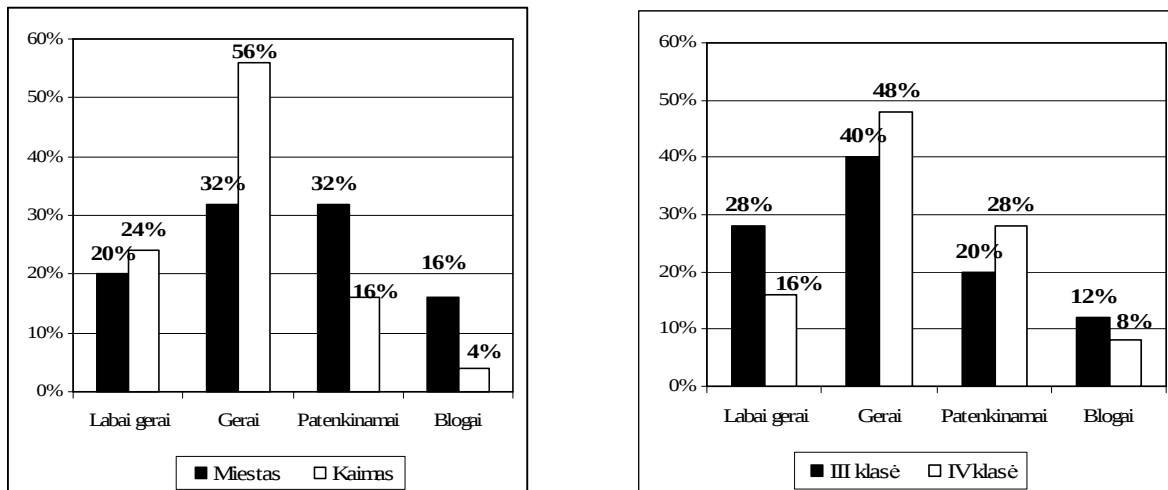
Organizavimas. Tyrimas vykdytas 2010 metų vasario – kovo mėnesiais. Mokiniamis stengtasi sudaryti vienodas sąlygas tyrimo atlikimui. Jie buvo apklausiami asmeniškai prieš tai supažindinus juos su tyrimo tikslu, pabrėžiant, kad duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslams realizuoti ir tai, jog anketos yra anonimiškos. Anketavimas buvo organizuotas taip, kad mokiniai jaustųsi kuo laisviau, saugiau ir galėtų visiškai atvirai atsakyti į pateiktus klausimus. Mokiniai į anketos klausimus atsakinėjo apie 15-25 min. Tyrimo pabaigoje padėkota už suteiktą informaciją. Tėvai į anketos klausimus atsakinėjo savarankiškai namuose, o vėliau anketas grąžino mokytojams.

Imties charakteristika. Tyrime dalyvavo Kelmės miesto „Kražantės“, Kelmės rajono Gailių ir Liolių pagrindinių mokyklų III-IV klasių moksleiviai ir jų tėveliai. Pradinių klasių vyresnieji mokiniai pasirinkti todėl, kad jie yra labiau subrendę, daugiau įgiję mokyklinės patirties, gali pateikti logiškus atsakymus į klausimus. Iš viso buvo apklausta 50 pradinių klasių mokinių bei 77 jų tėveliai.

2.2. III-IV klasių mokinių mokymosi motyvacijos skatinimo šeimoje analizė

Mokinių anketinės apklausos tikslas – išsiaiškinti kokie metodai, skatinant vaikų mokymosi motyvaciją, dažniausiai naudojami šeimoje. Tyrime dalyvavo 48% mergaičių ir 52% berniukų, gyvenančių mieste ir kaime. Vaikai buvo apklausiami asmeniškai. Mokiniamis parengtoje anketoje buvo 18 klausimų: 3 demografiniams duomenims išsiaiškinti, 8 uždaro ir 7 mišraus tipo klausimai (1 priedas). Iš viso buvo apklausta 50 III-IV klasių mokinių, tačiau nagrinėjant reiškinių sąsajas

buvo panaudoti tik 48 vaikų atsakymai, nes tik tų vaikų tėvų užpildytos anketos buvo gražintos. Kadangi mergaičių ir berniukų atsakymuose neišryškėjo skirtumų, tai lyties atžvilgiu vaikų atsakymai nebus analizuojami. Rezultatai pateikiami paveiksluose ir lentelėse.

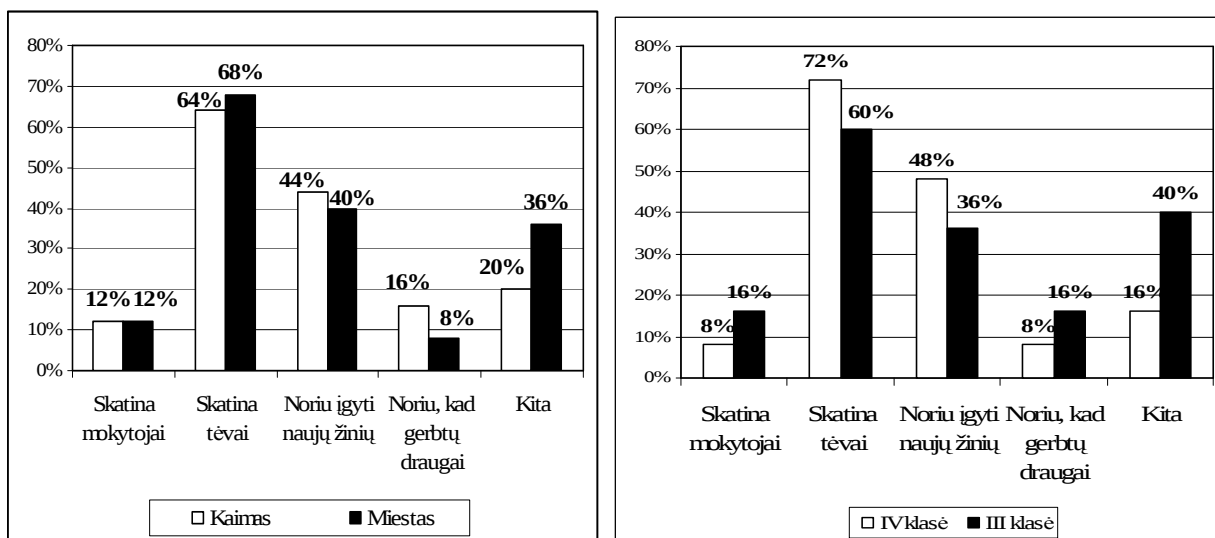
1 pav. Vaikų mokymosi lygiai. Gyvenamosios vietos ir klasės aspektais (N = 50)

Vaikams skirtoje anketoje buvo prašoma vaikų įvertinti savo mokymąsi, o gauti atsakymai buvo analizuojami klasės ir gyvenamosios vietos aspektais (1 pav.). Gyvenamosios vietos aspektu daugiau nei pusė (56%) kaime ir 32% mieste gyvenančių mokinių savo mokymąsi vertina gerai. 32% mieste ir perpus mažiau kaime gyvenančių mokinių savo mokymąsi įvertino patenkinamai. Apie ketvirtadalis (16%) mieste ir 4% gyvenančių vaikų savo mokymąsi įvertino blogai. Dažniausiai tokių vaikų mokymosi motyvacija yra silpna.

Jei pažvelgtume į duomenis pateiktus klasės aspektu, tai pamatytume, jog dauguma mokinių savo mokymąsi vertina gerai (48% IV-oje ir 40% III-oje klasėje). Tyrimas parodė ir tai, jog III klasės mokiniai geriau vertina savo mokymąsi, nei IV klasės mokiniai. Variantą „labai gerai“ pasirinko 28% III-oje klasėje besimokančių mokinių, o IV-oje klasėje – tik 16%. Tuo tarpu variantą „patenkinamai“ pasirinko 28% IV ir 20% III klasės mokinių.

Mokiniai, kurie savo mokymąsi vertina labai gerai arba gerai, turi pakankamai stiprią mokymosi motyvaciją, gerą savęs vertinimą, jie domisi tuo, ką pasakoja mokytojas, aktyviai dalyvauja mokymosi procese. Jiems priešprieša yra mokiniai, kurie savo mokymąsi vertina blogai. Pastarųjų mokymosi motyvacija yra silpna, jie mažai domisi arba visai nesidomi mokslu. Kartais tokie vaikai mokosi pagal atskiras mokymosi programas. Dabartinė situacija mokyklose rodo, kad mokytojai nepajėgia visiems vaikams skirti pakankamai dėmesio, todėl dažniausia blogai besimokantys vaikai nesulaukia jiems reikalingos pagalbos. Siekiant stiprinti mokinio mokymosi

motyvaciją yra būtinos ne vien pedagogų pastangos, bet ir aktyvus tėvų dalyvavimas, pagalba vaikui.

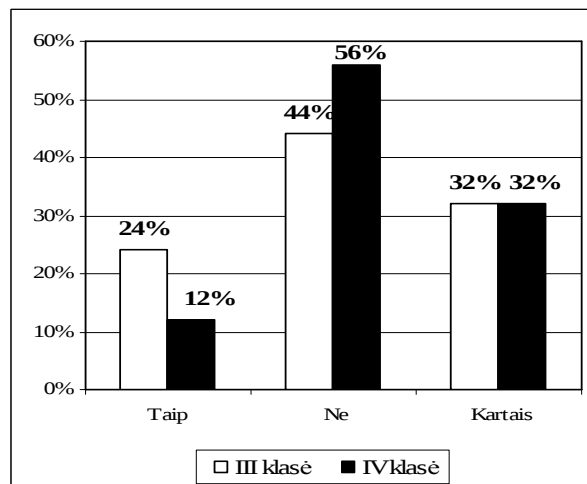
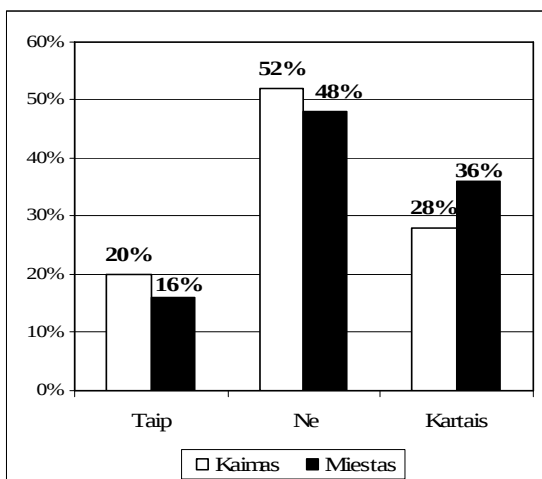
2 pav. Vaikų mokymosi priežastys gyvenamosios vietos ir klasės aspektais (N = 50)

Mokinių buvo paprašyta atsakyti į klausimą, kodėl jie mokosi. Atsakymų suma didesnė už 100%, nes pradinukai galėjo pasirinkti kelis variantus, kurie atspindėtų jų nuomonę apie mokymąsi. Tyrimo rezultatai pateikti gyvenamosios vietos ir klasės aspektais (2 pav.).

Išanalizavus respondentų pasirinktus atsakymus matome, kad gyvenamosios vietos aspektu didžiausia apklaustųjų mokinių dalis gyvenančių tiek mieste (68%), tiek kaime (64%) mokosi dėl to, kad juos skatina tėvai. Šeimose, kuriuose tėvai palaiko savo vaikus, skatina juos mokytis, vaikai labiau pasitiki savimi, o tai didina vaikų mokymosi motyvaciją. Tyrimas parodė ir tai, kad mokiniai mokosi norėdami įgyti žinių (44% kaime ir 40% mieste). 16% kaime ir dvigubai mažiau (8%) mieste gyvenančių vaikų nurodė, jog mokosi dėl draugų pagarbos. Dėl to, jog skatina mokytojai mokosi po 12% mieste ir kaime gyvenančių mokinių.

Išanalizavus respondentų atsakymus klasės aspektu matome, kad didžiausia dalis apklaustųjų, kaip ir gyvenamosios vietos aspektu, mokosi dėl to, jog juos skatina tėvai (72% III-oje ir 60% IV-oje klasėse). 48% IV ir 36% III klasės mokinių nurodė, jog mokosi norėdami įgyti naujų žinių. Po 8% IV ir po 16% III klasės mokinių nurodė, jog mokosi dėl to, kad juos skatina tėvai, bei dėl draugų pagarbos.

Dalis mokinių atsakydami į klausimą kodėl jie mokosi pasirinko variantą „kita“, kuriame nurodė, jog mokosi dėl to, jog: „reikia“; „įdomu“; „nenorėdami supykdyti tėvų“; „dėl to, jog norės mokytis aukštojoje mokykloje“; „nenori atsilikti“; „bijo būti nubausti“.

3 pav. Sistemingo namų darbų atlikimo rezultatai gyvenamosios vietos ir klasės aspektais (N = 50)

Mokinių buvo klausama ar jie namų darbus atlieka tuo pačiu metu. Iš gautų duomenų (3 pav.) matyti, jog tiek gyvenamosios vietos, tiek klasės aspektais dauguma vaikų namų darbus atlieka skirtingu metu. Klasės aspektu po 32% III ir IV klasės moksleivių nurodė, jog tik kartais namų darbus atlieka tuo pačiu metu. 24% III ir 12% IV klasės mokinių nurodė, jog namų darbus atlieka tuo pačiu metu. Gyvenamosios vietos aspektu namų darbus tuo pačiu metu atlieka 20% kaime ir 16% mieste gyvenančių mokinių. Sistemingai atliekami namų darbai – viena pagrindinių vaiko gero mokymosi ir geros mokymosi motyvacijos sąlygų. Mokiniams skirtoje anketoje taip pat buvo klausama ar jie turi savo darbo vietą. Deja ne visi vaikai nurodė, jog ją turi. Kaime mokinių neturinčių savo darbo vietos buvo šiek tiek daugiau nei mieste.

1 lentelė

Asmenys, į kuriuos vaikai kreipiasi, kai prireikia pagalbos (%)

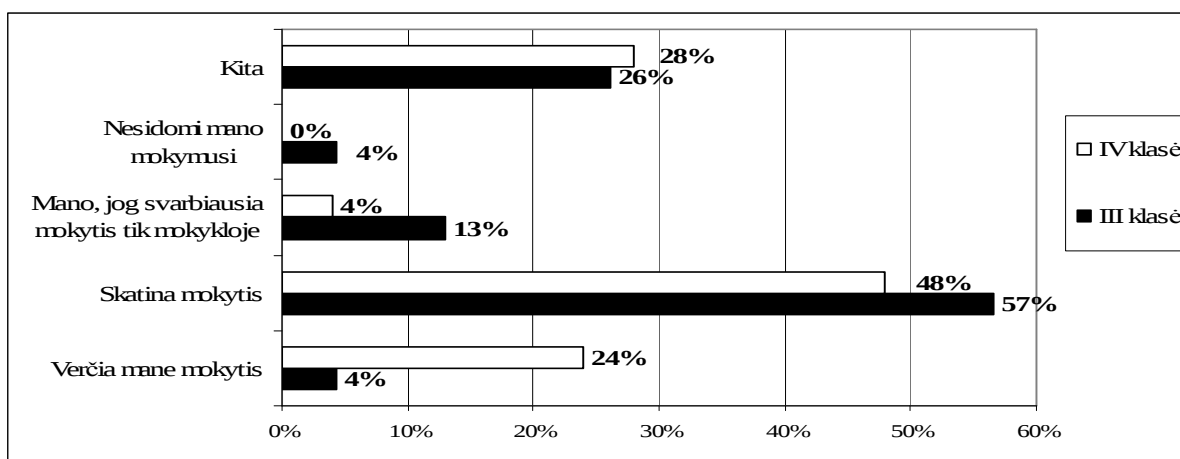
Atsakymų turinys	Mama		Tėvas		Sesuo/brolis		Močiutė/senelis		Kita	
	III klasė (N=23)	IV klasė (N=25)	III klasė (N=23)	IV klasė (N=25)	III klasė (N=23)	IV klasė (N=25)	III klasė (N=23)	IV klasė (N=25)	III klasė (N=23)	IV klasė (N=25)
Visada	40	32	24	16	0	0	8	0	0	0
Dažnai	40	28	16	12	0	4	4	0	0	0
Kartais	12	8	28	8	4	16	24	12	4	16
Retai	8	28	16	36	8	12	12	24	0	0
Niekada	0	0	0	12	32	28	0	16	0	0

Mokymosi sėkmė priklauso nuo daugelio sąlygų ir veiksnių. Pirma, nuo paties mokinio gebėjimo savarankiškai mokytis ir ieškoti sprendimo būdų, antra, nuo pagalbos, kurios sulaukia mokinys, susidūręs su mokymosi sunkumais. Atlikto tyrimo duomenimis prireikus pagalbos vaikai pirmiausia kreipiasi į mamas (1 lent.). Variantą „visada“ pasirinko 40% III ir 32% IV klasės

mokinių. Kaip žinia, mamos vaikams dažniausiai yra patys artimiausi asmenys, kurie jiems visada padeda. Beveik dvigubai mažiau vaikų, 24% III-oje ir 16% IV-oje klasėje, prireikus pagalbos visada kreipiasi į tėvą. Tik 8% apklausoje dalyvavusių III klasės mokinių prireikus pagalbos visuomet kreipiasi į močiutes ir senelius. Į seseris ar brolius kreipiasi mažiausias procentas mokinių. Taip greičiausiai yra todėl, kad ne visi mokiniai turi brolius ar seseris, kurie galėtų jiems padėti. Viena iš priežasčių dėl ko vaikai prašo pagalbos kitų šeimos narių yra tėvų užimtumas. Dažnai tėvai po darbo yra pavargę ir suirzę, todėl vaikai nenorėdami jų trukdyti kreipiasi į kitus šeimos narius. 16% IV-oje ir 4% III-oje klasėje besimokančių apklaustųjų pasirinko atsakymą „kita“, kuriame įvardijo, jog kartais prireikus pagalbos kreipiasi į mamos ar tėčio draugę(-ą), „teta“, „pusėsėrę“, „draugus“, „niekur nesikreipia“.

Analizuojant tyrimo rezultatus paaiškėjo, jog prireikus pagalbos ne visi vaikai pirmiausia kreipiasi pagalbos į mamas ar tėčius. Net 12% apklausoje dalyvavusių IV klasės moksleivių nurodė, jog jie niekada nesikreipia pagalbos į savo tėvą. Buvo pastebėta, jog tų vaikų tėvai nelabai domisi jų mokymusi, gavus blogą įvertinimą juos nubaudžia, o gavus gerą – nieko nesako.

Lyginant tyrimo duomenis, galima teigti, kad III klasės mokiniai, kitaip nei IV klasės, linkę dažniau kreiptis pagalbos į šeimos narius. Vadinasi, galima daryti išvadą, jog IV-okai pasilieka didesnę atsakomybę už mokymosi rezultatus. Tačiau, jei mokinys negeba savarankiškai mokytis ir ieškoti iškylusios problemos sprendimo būdų, mokymosi sėkmės išgyvenimo jausmas gali aplankyti rečiau, o tai gali būti priežastimi, kuri neigiamai įtakoja mokinio mokymosi motyvaciją.

4 pav. Vaikų nuomonė apie tėvų požiūrį į jų mokymąsi (N = 48)

4 paveiksle pavaizduotuose rezultatuose matome, jog dauguma mokinių teigia, jog jų tėvai skatina juos mokytis. Šį atsakymą nurodė 57% III-oje ir 48% IV-oje klasėse besimokančių vaikų. Yra įrodyta, jog tėvų skatinimai teigiamai veikia mokymosi motyvaciją. Apie trečdalis apklausoje

dalyvavusių mokinių, 26% III ir 28% IV klasėse, pasirinko atsakymą „kita“, prie kurio nurodė, jog „tėvai padeda jiems mokytis“; „pasakoja, jog reikia mokytis dėl savo ateities“; „mokslas yra pats svarbiausias“. Teigiamas tėvų požiūris į mokslą, jo svarbos ir naudos suvokimas yra pageidautinas kiekvienoje šeimoje, tačiau reikėtų atsižvelgti į vaiko gabumus, jo poreikius ir interesus. Mokymasis neturi užimti visos vaiko dienos. Vaikas turi turėti laiko, kurį galėtų skirti įvairiems papildomiems užsiėmimams ar pomėgiams. Yra tėvų, kurie vaikus verčia mokytis nepaisydami jų norų, o tai silpnina mokymosi motyvaciją. Iš moksleivių apklausos rezultatų matyti, jog tai daro 4% III-ų ir net 24% IV-ų klasių moksleivių tėvų. Dar vienas veiksnys, kuris slopina mokymosi motyvaciją yra tėvų nesidomėjimas savo vaikų mokymusi. Šį variantą pasirinko 3% apklausoje dalyvavusių III-ų klasių moksleiviai. 4% IV ir 13% III klasių moksleivių nurodė, jog jų tėvai mano, jog svarbiausia mokytis tik mokykloje. Buvo pastebėta, jog tų vaikų, kurie pasirinko šį atsakymą, tėvai mažai domisi jų mokymusi, retai padeda iškilus sunkumams.

2 lentelė

Tėvų elgesys vaikui gavus gerą įvertinimą (%)

Atsakymų turinys	Visada		Dažnai		Kartais		Retai		Niekada	
	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)
Mane pagiria	54	19	25	33	10	19	8	10	0	2
Duoda pinigų	0	0	4	0	2	4	19	29	73	50
Nuperka ką nors	0	0	4	2	10	15	38	29	46	38
Nieko nesako	0	2	10	17	15	19	23	21	50	25
Kita	2	4	4	0	4	0	0	0	0	0

Mokinių buvo klausiama kaip elgiasi jų tėvai, kai jie gauna gerą įvertinimą. Maždaug pusė (54%) apklausoje dalyvavusių moksleivių teigė, jog jų mamos visuomet juos pagiria (2 lent.). Psichologai teigia, kad pagyrimai yra būtini kiekvienam žmogui, nes skatina veikti, tobulėti, siekti rezultatų. Tėvai, norėdami, kad jų vaikas mokytųsi, nenuleistų rankų iškilus sunkumams, pagirdami kartais sąmoningai gali padidinti rezultatus. Mokinio išankstinis nusiteikimas sėkmei, pasitikėjimas savimi turi didelę reikšmę mokymosi motyvacijai ir mokymosi rezultatams.

Atlikto tyrimo rezultatai parodė, jog pasitaiko atvejų, kai tėvai už gerą įvertinimą vaikams duoda pinigų. Tai, vaikų teigimu, daro apie penktadalis (19%) mamų ir apie trečdalis (29%) tėvų. Iš gautų tyrimo rezultatų matome, jog kai kurie tėvai už gerą įvertinimą mokykloje vaikams nuperka ką nors (38% mamų ir 29% tėvų). Tiesa, jie tai daro retai. Jei palygintume gautus rezultatus, pamatytume, jog tėvai kur kas dažniau apdovanoja savo vaikus materialiniais dalykais nei mamos.

Dalis apklausoje dalyvavusių mokinių pasirinko atsakymą „kita“ kuriame nurodė, jog gavus gerą įvertinimą tėvai: „leidžia ilgiau pabūti lauke“; „nusiveda į baseiną ar kur nors nuvažiuoja“;

„leidžia ilgiau pažiūrėti televizorių“, „pabučiuoja“. Anketinės apklausos duomenimis žodinis pagyrimas yra vyraujanti elgesio forma vaikui gavus gerą įvertinimą. Jis ypač svarbus, nes suteikia mokiniui socialinį patvirtinimą.

3 lentelė

Tėvų elgesys vaikui gavus blogą įvertinimą (%)

Atsakymų turinys	Visada		Dažnai		Kartais		Retai		Niekada	
	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)	Mama (N=47)	Tėvas (N=40)
Pyksta	13	4	27	8	29	31	23	29	6	10
Nubaudžia (pvz., neleidžia žaisti kompiuteriu, žiūrėti televizorių)	4	4	23	25	19	13	35	25	17	17
Nieko nesako	0	2	15	27	13	8	21	27	50	19
Kita	17	0	17	10	4	4	2	2	0	0

Atlikto tyrimo duomenimis, mamos (13% visada, 27% kartais), dažniau nei tėčiai (4% visada, 8% kartais), vaikui gavus blogą įvertinimą pyksta (3 lent.). Manau, jog tai visiškai suprantama tėvų reakcija, nes taip tėvai parodo nepasitenkinimą blogu vaiko mokymusi, tačiau pyktis neturi būti fizinio smurto išraiška. Tyrime dalyvavę mokiniai taip pat nurodė, jog tiek mamos (23%), tiek tėčiai (25%) dažnai už blogą įvertinimą mokykloje juos nubaudžia neleidžiant žiūrėti televizoriaus, išeiti į lauką, žaisti kompiuteriu ir t.t. Tėvai turėtų atsiminti, jog neigiama jų reakcija į vaiko mokymosi rezultatus neišsprendžia problemos. Jeigu mokinys nesuprato užduoties, laiku negavo tinkamos pagalbos, tai bausmės ir pyktis nepadės išspręsti iškylusios problemos. Svarbu išsiaiškinti, kodėl mokinys gavo neigiamą įvertinimą ir padėti įveikti mokymosi sunkumus.

Išanalizavus respondentų atsakymus paaiškėjo, jog 27% tėvų ir 15% mamų, vaikui gavus blogą įvertinimą, dažniausiai nieko nesako. Abejinga tėvų reakcija taip pat neugdo mokinio atsakomybės už mokymąsi ir neskatina stengtis gerai mokytis. Dalis apklausoje dalyvavusių mokinių prie varianto „kita“ nurodė, jog jų mamos, gavus blogą įvertinimą, visada arba dažniausiai „aiškinasi dėl ko taip įvyko“, „liepia kitą kartą pasistengti“, „pasiūlo pagalbą“, „paguodžia“. Vienas IV klasėje besimokantis berniukas teigė, jog jam gavus blogą įvertinimą mokykloje, jo tėtis ar mama retkarčiais taiko fizinės bausmės, viskas priklauso nuo to, iš kokio mokomojo dalyko jis gavo blogą įvertinimą. Fizinį bausmių taikymas paveikia visas vaiko gyvenimo sritis, veikia vaiką neigiamai. Mušdami vaiką tėvai ne tik, kad neskatina mokymosi motyvacijos, bet ir ją slopina. Vaikas gali pradėti mokytis siekdamas išvengti tėvų bausmės, o ne dėl to, jog jam įdomu. G. Butkienės (1996) teigimu bet koks nepasisekimas ir neigiamas kitų atsiliepimas apie poelgį sukelia nemalonų jausmą bei nepasitikėjimą ir mažina ryžtingumą naujam veiksmui. Vietoj to, tėvai turėtų parodyti pavyzdį ir gerbti savo vaiką.

Savęs vertinimas namuose (%)

Atsakymų turinys	Kaime (N = 25)					Mieste (N = 25)				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Tėvai didžiuojasi manimi	4	12	40	32	12	8	20	24	16	32
Šeimos nariai nekreipia į mane dėmesio	28	48	0	24	0	36	56	4	4	0
Tėvai stengiasi mane suprasti	0	12	36	48	4	0	20	52	24	4
Tėvai iš manęs per daug tikisi	8	20	28	44	0	8	32	24	24	12
Šeimai esu svarbus	0	0	40	16	44	4	0	40	4	52
Dažnai namuose jaučiuosi nereikalingas	52	44	0	4	0	56	28	4	12	0
Tėvai tiki, kad man seksis ateityje	0	4	24	48	24	0	4	52	28	16
Tėvai laiko mane priklausomu nuo jų	4	20	40	24	12	4	16	6	16	28
Jeigu galėtų, tėvai iškeistų mane į kitą vaiką	76	20	0	4	0	88	8	0	4	0
Dažnai norėčiau priklausyti kitai šeimai	68	24	0	8	0	76	16	0	8	0

Pastabos:

1 – visiškai nesutinku

2 – nesutinku

3 – sutinku

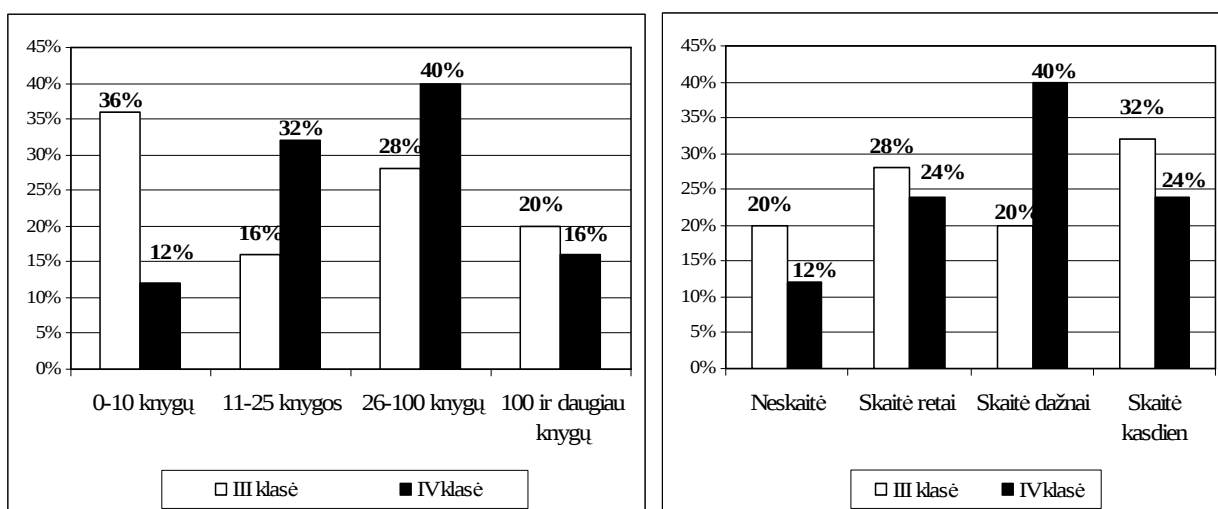
4 – sutinku iš dalies

5 – visiškai sutinku

Atliktas tyrimas atskleidė, kad dauguma vaikų gyvenančių mieste ir kaime mano, jog jų tėvai jais didžiuojasi. Su tuo sutiko 40% kaime ir 24% mieste, iš dalies sutiko 32% kaime ir 16% mieste, visiškai sutiko 12% kaime ir 32% mieste gyvenančių mokinių (4 lent.). Taip pat dauguma apklausoje dalyvavusių mokinių nurodė, jog jų tėvai stengiasi juos suprasti. Su tuo sutiko 36% kaime ir 52% mieste gyvenančių apklaustųjų. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, kad 48% kaime ir 52% mieste gyvenančių vaikų mano, jog jų tėvai tiki jų sėkme ateityje. Tėvų palaikymas yra labai svarbus norint ugdyti teigiamą vaiko mokymosi motyvaciją. Taip pat svarbus tėvų požiūris į mokslą, darbą, nes vaikai požiūrį į gyvenimą perima iš savo tėvų. Tačiau ne visi tėvai sugeba sukurti tinkamas sąlygas plėtoti vaiko mokymosi motyvacijai. 12% kaime ir 20% mieste gyvenančių III-IV klasių moksleivių nurodė, jog jie nesutinka su teiginiu, kad tėvai jais didžiuojasi. 28% kaime ir 24% mieste gyvenančių apklaustųjų nurodė, jog jų tėvai iš jų per daug tikisi. Vaikai visuomet siekia pateisinti savo tėvų lūkesčius, tačiau kartais tėvai per daug iš vaiko reikalauja ir taip sukuria situaciją, kurioje vaikas patiria baimę, nusivylimą dėl nesugebėjimo išpildyti visų tėvų lūkesčių. Tai neigiamai veikia vaiką ir jo mokymosi motyvaciją. Be to, 4% kaime ir 12% mieste gyvenančių mokinių iš dalies sutiko su tuo, jog namuose jaučiasi nereikalingi. Keletas tiek mieste, tiek kaime gyvenančių ir apklausoje dalyvavusių mokinių nurodė, jog jų tėvai jei galėtų iškeistų juos į kitą vaiką (po 4%), taip pat, jog jie norėtų priklausyti kitai šeimai (po 8%). Analizuodama anketas pastebėjau, kad vaikai, kurie nurodė, jog mokosi labai gerai arba gerai, dažniausiai sutiko su tokiais

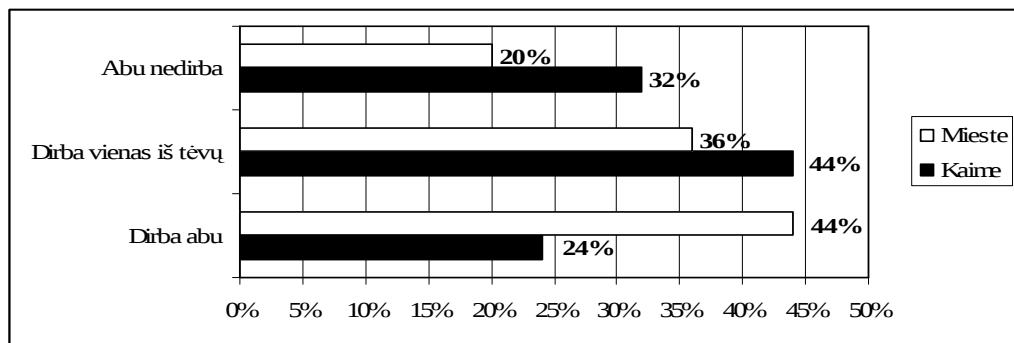
teiginiais kaip: tėvai didžiuojasi manimi; šeimai esu svarbus; tėvai tiki, kad man seksis ateityje. Ir atvirkščiai, tiek vaikai, kurie nurodė, jog mokosi blogai ar patenkinamai dažniausiai sutiko su šiais teiginiais: šeimos nariai nekreipia į mane dėmesio; dažnai jaučiuosi namuose nereikalingas; jeigu galėtu, tėvai iškeistų mane į kitą vaiką.

Vaikų savęs vertinimas yra tiesioginis tėvų vertinimų atspindys (Bulotaitė, 1996). Neadekvatūs tėvų reikalavimai, neįvertinimas ar pervertinimas gali vaikui sukelti nerimo, baimės priepuolius. Mokslininkai teigia, kad savęs vertinimas ir sėkmė moksle yra sąveikaujantys veiksniai. Teigiamas savęs vertinimas – esminė mokinio geros savijautos, kūrybiškumo, pažangaus mokymosi sąlyga. Teigiamas vertinimas tampa mokymosi interesus formuojančiu veiksmu.

5 pav. Knygų skaičius namuose ir vaikų skaitymo rezultatai (N = 50)

40% IV ir 28% III klasių apklausoje dalyvavusių moksleivių nurodė, jog jų namuose yra 26-100 knygų (5 pav.). Beveik ketvirtadalis, 16% IV ir 20% III klasių moksleivių, nurodė, jog jų namuose yra 100 ir daugiau knygų. 32% III ir 24% IV klasėse besimokančių mokinių nurodė, jog tėvai jiems skaitydavo knygas kasdien. Analizuodama anketas pastebėjau, jog tose šeimose, kuriose yra daug knygų ir kuriose dažnai arba kasdien tėvai vaikams skaitydavo knygas, vaikai yra dažniau pagiriami už savo mokymąsi, jei jie ko nors nesupranta, tėvai jiems padeda, vaikai geriau vertina savo mokymąsi. Tyrimais įrodyta, kad mokiniai, kuriems vaikystėje buvo skaitomos knygos ir sekamos pasakos yra pasiekę geresnių mokymosi rezultatų, bei turi stipresnę mokymosi motyvą (2006 metų nacionalinis mokinių pasiekimų tyrimas: dalykinė ataskaita, 2008). Knygų skaitymas formuoja vaiko vidinį pasaulį, motyvą veikti, mokytis susidoroti su iškilusiais sunkumais ir problemomis.

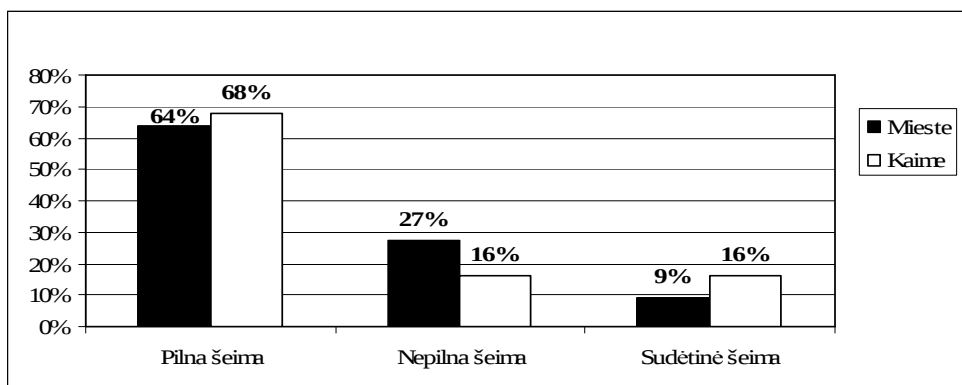

6 pav. Šeimos socialinės-ekonominės sąlygos (N = 50)

Mokinių nenorą mokytis įtakoja įvairios priežastys. Viena jų gali tapti šeimos ekonominis lygis. Nepriteklis ir dėl jo kylančios problemos gali sukelti įtampą namuose ir nulemti vaiko psichologinę savijautą. Dirbančių tėvų (abiejų ar vieno) dalis yra didesnė (6 pav.). Dirbantys abu tėvai reiškia fizinių vaiko poreikių tenkinimą, tačiau dėmesio atžvilgiu dirbdami tėvai tarsi praranda vaiką. Moksliniai tyrimai patvirtina, kad motinų užimtumas visą dieną darbe koreliuoja su blogesniu vaikų mokymusi. Tyrimo duomenimis nedirba apie trečdalis (32%) kaime ir apie penktadalis (20%) mieste gyvenančių vaikų tėvų. Didesnę dalį nedirbančiųjų sudaro vaikų mamos. Bedarbystė – svari priežastis atsirasti konfliktinėms situacijoms namuose. Sunki materialinė padėtis šeimoje apsunkina vaiko gyvenimo sąlygas, jo būtinų poreikių tenkinimą, padidina neigiamą psichologinį klimatą šeimoje ir gali įtakoti mokymosi motyvacijos sumažėjimą.

2.3. III-IV klasių mokinių tėvų patirties apie mokymosi motyvacijos skatinimą šeimoje analizė

Tėvų anketinės apklausos tikslas – išsiaiškinti, ar tėvai domisi savo vaikų mokymusi, kokiais būdais šeimoje yra skatinama vaikų mokymosi motyvacija ir kuris iš tėvų skiria daugiau dėmesio vaikų mokymosi motyvacijos ugdymui. Tyrime dalyvavo 47 šeimos, kurias sudarė 43 mamos ir 34 tėčiai gyvenantys mieste ir kaime. Tiriamieji anketas pildė namuose, o užpildę grąžino klasės auklėtojai. Tėvams parengtą anketą sudarė 18 klausimų: 4 klausimai atviro, 9 uždaro ir 5 mišraus tipo klausimai (2 priedas). Rezultatai pateikiami paveiksluose bei lentelėse, kurie atspindi tėvų pasiskirstymą įvairiais klausimais.

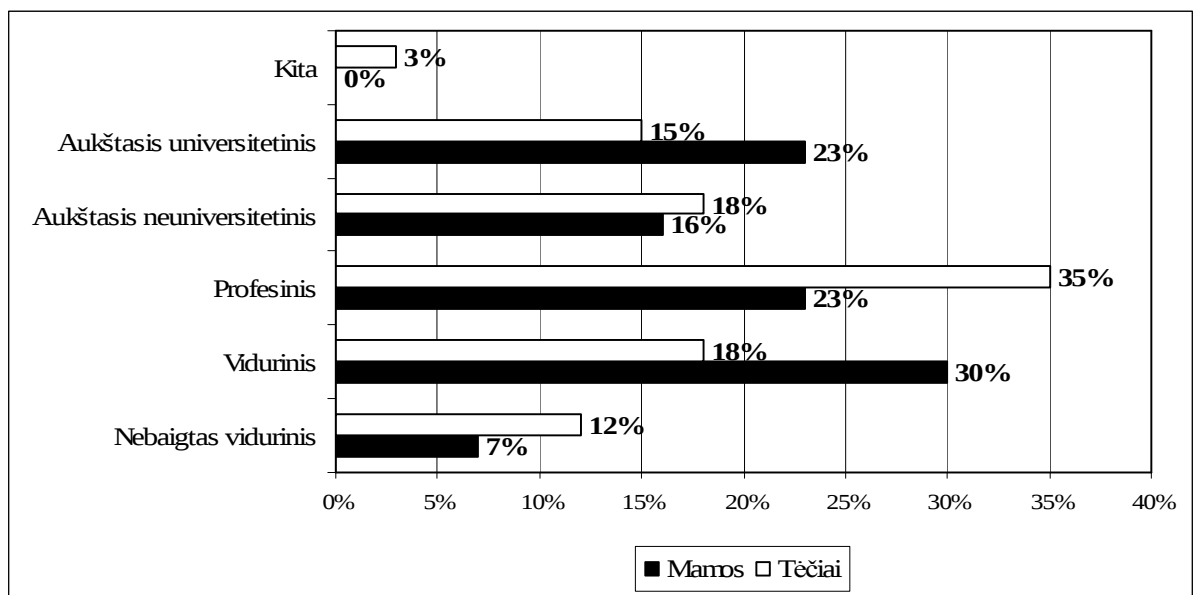

7 pav. Šeimos sudėtis (N = 47)

Vaiko psichologiniai sunkumai priklauso nuo santykių šeimoje. P. Dereškevičiaus (2000) teigimu, šeimos sudėtis, tarpusavio santykiai ir kitos šeimos problemos neigiamai veikia vaiko norą mokytis. Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog 68% kaime ir 64% mieste gyvenančių šeimų sudaro pilnos šeimos (šeimą sudaro du sutuoktiniai) (7 pav.).

Nepilnos šeimos statusą (kai nėra vieno iš sutuoktinio) nurodė beveik trečdalis (27%) mieste gyvenančių šeimų. Tuo tarpu kaime nepilnos šeimos statusą nurodė tik 16% apklausoje dalyvavusių šeimų. Nepilnos šeimos problema yra susijusi ne tik su ta šeima, tačiau paliečia ir vaiką ugdančius pedagogus bei jų bendraamžius, kadangi vaikas yra visuomenės dalis, jis lanko mokyklą ir pan. Anketinės apklausos rezultatai atskleidė, kad apie pusę vaikų, kurie savo mokymąsi įvertino patenkinamai ar blogai, yra iš nepilnų šeimų. Tyrimai rodo, kad nepilnų šeimų vaikai dažniau turi mokymosi problemų negu tie moksleiviai, kurie gyvena su abiem tėvais (Rupšienė, 2000). Manau, kad nepilnų šeimų vaikai mokosi blogiau todėl, kad, likus šeimoje vienai mamai ar tėvui, pasunkėja šeimos tvarkymo našta, todėl lieka mažiau laiko vaikų mokymosi kontrolei bei pagalbai.

9% mieste ir 16% kaime gyvenančių šeimų nurodė, kad jų šeima yra sudėtinė, t.y. kartu gyvena trys kartos. Šeimos sudėtis yra vienas iš rizikos faktorių, kuris įtakoja vaiko mokymosi motyvą, tačiau teigti, jog šeimos sudėtis savaime lemia mokymosi rezultatus, negalima. Visose šeimų grupėse galima rasti pirmūnų ir silpniau besimokančių mokinių.

8 pav. Tėvų išsilavinimas (N = 77)

Tėvų išsilavinimas turi įtakos vaikų mokymosi motyvacijos formavimuisi. Kryptingiau mokosi tų tėvų vaikai, kurie pabrėžia išsilavinimo reikšmingumą ateityje. Atlikto tyrimo duomenimis, daugiausia mamų (30%) yra įgiję vidurinį išsilavinimą, o daugiausia tėčių (35%) – profesinį (8 pav.). Beveik ketvirtadalis (23%) mamų ir 15% tėčių nurodė, jog yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą yra įgiję mažiau nei penktadalis tėčių (18%) ir mamų (16%). Atliekant analizę pastebėjau, jog tėvai, kurie gyvena mieste, kur kas dažniau žymėjo, jog yra įgiję aukštąjį universitetinį ar neuniversitetinį išsilavinimą. Tuo tarpu kaime gyvenantys tėvai kur kas dažniau žymėjo, jog yra baigę profesines ar vidurines mokyklas.

L. Rupšienė (2000) teigia, kad tėvai, kurių išsilavinimas yra žemas, nejaučia poreikio rūpintis ir vaikų išsilavinimu, todėl didelė tikimybė, kad tokie tėvai neformuoja teigiamos nuostatos į mokymąsi, t.y. neskatina vaiko siekti išsilavinimo, kad ateityje būtų gerbiamas visuomenės narys ir turėtų gerą darbą. Pastebėjau, kad vaikai, kurių mamos yra baigusios aukštąsias universitetines ar neuniversitetines mokyklas, geriau vertina save ir savo mokymąsi, mano, jog jų tėvai didžiuojasi jais. Manau, kad tėvų išsilavinimas turi didelės įtakos vaikų mokymosi motyvacijos ugdymui šeimoje. Mokslinėje literatūroje pastebima, kad vaikų mokymosi motyvacija koreliuoja su tėvų, ypač motinos išsilavinimu. Šeimose, kuriuose tėvai labiau išsilavinę, tėvai turi daugiau pedagoginių, psichologinių žinių kaip galima skatinti vaiko mokymosi motyvaciją, aktyviau padeda vaikams mokymosi procese.

Tėvų atsakymai apie tai, kaip jiems sekėsi mokykloje (%)

Atsakymų turinys	Mamos N=43	Tėčiai N=34
Gera	58	41
Vidutiniškai	42	53
Blogai	0	6

Tėvų buvo klausiama kaip jiems sekėsi mokykloje (5 lent.). 58% mamų ir 41% tėčių nurodė, kad mokykloje jiems sekėsi gerai. Truputį daugiau nei pusė (53%) tyrime dalyvavusių tėčių nurodė, jog mokykloje jiems sekėsi vidutiniškai. Tėvai, kuriems mokykloje sekėsi gerai turi kur kas geresnę patirtį apie mokyklą, jie linkę padėti savo vaikui formuoti požiūrį į mokyklą kaip į saugią ir draugišką aplinką. Tokie tėvai geba pasidalyti prisiminimais iš savo mokyklinių metų, padrasinti savo atžalą nenuleisti rankų. Taip pat buvo pastebėta, jog tėvai, kurie pažymėjo, jog mokėsi gerai ar vidutiniškai, kur kas dažniau norėjo, kad jų vaikas siektų aukštojo išsilavinimo.

Visai kitos nuostatos formuojasi tų vaikų, kurių tėvai išsaugojo blogus jausmus mokyklai. Nemalonūs tėvų prisiminimai ir jausmai apie mokyklą lemia vaikų neigiamas nuostatas mokyklos atžvilgiu, be to, savotiškai trukdo vaikui susikurti asmeninį mokyklinės problemos įveikimo mechanizmą (Rupšienė, 2000). 6% tyrime dalyvavusių tėčių nurodė, jog mokykloje jiems sekėsi blogai.

Šeimos materialinės sąlygos (%)

Atsakymų turinys	Miestas N=22	Kaimas N=25
Skurdžios	5	0
Vidutiniškos	73	96
Pasiturinčios	23	4

Nuo šeimos materialinės padėties dažnai priklauso tėvų elgesys, vertybinės orientacijos, jų požiūris į darbą, šeimą, vaikų auklėjimą. Sunki materialinė padėtis šeimoje apsunkina vaiko gyvenimo sąlygas, jo būtinų poreikių tenkinimą, padidina neigiamą psichologinį klimatą šeimoje. Tai neigiamai įtakoja mokymosi motyvaciją. Dauguma tėvų, dalyvavusių apklausoje, nurodė, jog jų materialinės sąlygos yra vidutiniškos – 73% mieste ir 96% kaime (6 lent.). 5% mieste gyvenančių šeimų nurodė, jog jų šeimos sąlygos yra skurdžios. Tai buvo nepilna šeima, kurią sudarė mama ir vaikas. Pastebėjau, jog toje šeimoje mama nesidomi vaiko mokymusi, nepadedą atlikti namų darbų. Vaikas šioje šeimoje jaučiasi nereikalingas.

Manau, jog šeimos materialinės sąlygos labai įtakoja vaiko mokymosi motyvaciją ir jo vystymąsi. Skurdo poveikis vaiko mokymuisi yra didesnis nei šeimos sandaros ypatumai ar tėvo (motinos) išsilavinimas. Tačiau priešinga skurdui situacija taip pat gali neigiamai įtakoti vaiko mokymosi procesą. Stygius ir perteklius dažnai sukelia tuos pačius simptomus (Rimm, 1998). Atliekant tyrimą keletas vaikų iš pasiturinčių šeimų nurodė, jog jų tėvai ne visada domisi jų mokymusi, pagiria juos gavus gerą įvertinimą.

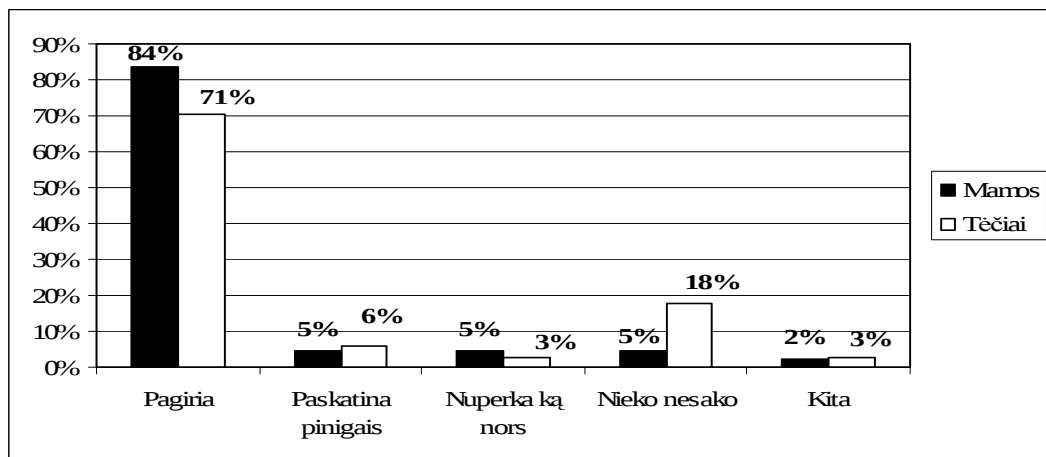
7 lentelė

Tėvų atsakymai apie tai, ar jie skatina vaiką kalbėtis apie mokyklą (%)

Atsakymų turinys	Mamos		Tėčiai	
	Miestas N=21	Kaimas N=22	Miestas N=14	Kaimas N=20
Skatina	90	64	64	45
Neskatina	10	36	36	55

Anketoje, skirtoje tėvams, buvo klausiama ką tėvai dažniausiai sako ir kaip skatina vaiką kalbėtis apie mokyklą grįžę po darbo. Gauti rezultatai parodė, kad 90% mamų ir 64% tėčių, gyvenančių mieste, kalbasi su vaiku apie mokyklą (7 lent.). Kaime šis procentas yra maždaug trečdaliu mažesnis. Tai, jog kalbasi su vaiku apie mokyklą nurodė 64% mamų ir 45% tėčių gyvenančių kaime. Lyginant atsakymus gyvenamosios vietos aspektu matome, jog mieste gyvenančios šeimos dažniau kalbasi su vaikais apie mokyklą. Manau, jog tokį pasiskirstymą lemia aukštesnis tėvų išsilavinimas, kuris yra kur kas dažnesnis miesto, nei kaimo vietovėse. Lyginant mamų ir tėčių atsakymus matome, jog mamos aktyviau domisi vaikų mokymusi, nei tėčiai.

Analizuojant antrą klausimo dalį išaiškėjo, jog dažniausiai vaikų yra klausiama kaip jiems sekėsi mokykloje, ką naujo išmoko, ar buvo įdomu, kokią įvertinimą gavo. Tėvų domėjimasis savo vaikų mokymusi teigiamai veikia vaiko mokymosi motyvaciją. Jeigu tėvai domisi, ką vaikas veikia mokykloje, ko jis mokosi, - mokymasis įgyja visai kitą prasmę. Kuo aktyviau tėvai dalyvauja vaiko gyvenime ir kuo labiau jie yra tas pavyzdys, kuriuo vaikas nori sekti, tuo geriau vaikui sekasi mokykloje.

9 pav. Tėvų veiksmai stiprinant mokymosi motyvaciją (N = 77)

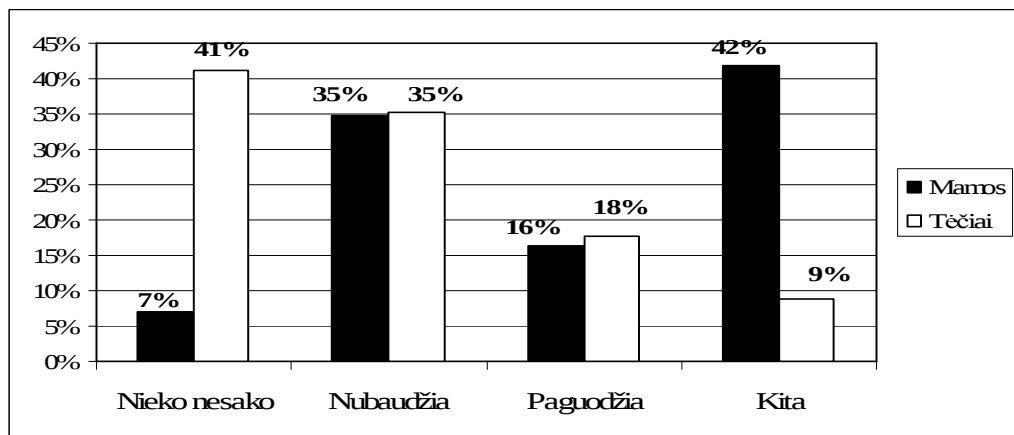
Tėvų buvo klausiama kaip jie reaguoja, kai vaikas gauna gerą įvertinimą. Išanalizavus rezultatus pastebėta, jog dauguma tėvų (84% mamų ir 71% tėčių), vaikui gavus gerą įvertinimą, pagiria (9 pav.). Psichologiniu požiūriu pagyrimas yra vienas geriausių būdų palaikyti ir įtvirtinti tam tikrą vaiko elgesį. Žodinis pagyrimas suteikia mokiniui socialinį patvirtinimą.

5% tyrime dalyvavusių mamų ir 6% tėčių nurodė, jog vaikui gavus gerą įvertinimą paskatina pinigais, arba nupirka ką nors (5% mamų ir 3% tėčių). Toks vaikų „papirkinėjimas“ manau yra veiksmingas, tačiau ne ilgam. Kuo toliau, tuo labiau, toks tėvų elgesys gali skatinti vaikus galvoti apie tai, ką jie gali gauti už gerą įvertinimą mokykloje, o vieną dieną negavus atlygio vaikui gali kilti pasipiktinimas.

18% apklausoje dalyvavusių tėčių ir 5% mamų nurodė, jog vaikui gavus gerą įvertinimą nieko nesako. Manau, jog visiškai nereaguoti nėra gerai, kiekvienas žmogus už tam tikrą veiksma, visuomet tiksi sulaukti kokios nors reakcijos, o tuo labiau vaikas. Jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams tėvai vis dar yra pakankamai didelis autoritetas ir jų įvertinimas yra ypač svarbus. 2% mamų ir 3% tėčių pažymėjo atsakymą „kita“ prie kurio nurodė, jog vaikui gavus gerą įvertinimą „leis ilgiau žiūrėti televizorių“, „vėliau eiti miegoti“, „ilgiau pabūti lauke“, „pabučiuoja“.

Lyginant tėvų ir vaikų (2 lent.) atsakymus pastebėta, jog jie šiek tiek skiriasi. Tėvai, kaip pagrindinį paskatinimą už gerą įvertinimą išskyrė pagyrimus, o vaikų atsakymuose, be pagyrimų, vyrauja paskatinimas materialiais daiktais.

Siekimas būti teigiamai įvertintam – natūralus, kiekvienam pradinukui būdingas noras. Šis motyvas gali tapti svarbia paskata mokytis, sistemingai dirbti.

10 pav. Tėvų veiksmai mokiniui patyrus nesėkmę (N = 77)

Po 35% mamų ir tėčių vaikui gavus blogą įvertinimą jį nubaudžia (10 pav.). Dažnai tėvai mano, jog nubausdami vaikus privers juos geriau mokytis, tačiau taip nėra – bausmės mažina mokymosi motyvą. Bet koks neigiamas kitų atsiliepiamas apie poelgį sukelia nemalonų jausmą bei nepasitikėjimą ir mažina ryžtingumą naujam veiksmui. Neigiama tėvų reakcija į vaiko mokymosi rezultatus neišsprendžia problemos. Jeigu mokinys nesuprato užduoties, jis laiku negavo tinkamos pagalbos, tai bausmės ir pyktis nepadės išspręsti iškilusios problemos. Jei įvertinimas nepriklauso nuo mokinio gebėjimo mokytis, svarbu vaikui padėti suprasti, kodėl jis turi stengtis gerai atlikti užduotį, reikia skatinti atsakomybę už savo veiksmus.

41% tyrime dalyvavusių tėčių ir 7% mamų nurodė, jog vaikui gavus blogą įvertinimą nieko nesako. Toks skirtumas gali rodyti tai, jog tėčiai, dažnai nėra taip stipriai kaip mamos, ištraukusios į savo vaikų mokymąsi.

42% tyrime dalyvavusių mamų ir 9% tėčių pažymėjo atsakymą „kita“, prie kurio nurodė, jog vaikui gavus blogą įvertinimą „aiškinasi dėl ko taip nutiko“, „užduoda papildomai mokytis“, „atima sutartą pinigų sumą“, „pyksta“. Kai kurie tėčiai nurodė, jog už blogą įvertinimą kartais muša vaiką. Tai, mano nuomone, yra labai blogai, nes toks elgesys ne tik, kad mažina mokymosi motyvą, bet ir žemina patį vaiką. Vaikas gali pradėti mokytis ne todėl, kad jam įdomu, bet bijodamas išvengti tėvų bausmės.

Lyginant tėvų ir vaikų (3 lent.) atsakymus, matome, kad jie šiek tiek skiriasi. Tėvai, atsakydami į klausimą ką daro, kai vaikas gauna blogą įvertinimą, kur kas dažniau nei vaikai žymėjo, jog paguodžia.

Tėvų atsakymai apie tai, ką darys, jei žiūrint televizorių vaikas paprašo pagalbos ruošiant namų darbus (%)

Atsakymų turinys	Mamos N=43	Tėčiai N=34
Paprašys palaukti, kol baigs žiūrėti televizorių	33	29
Eis padėti vos tik vaikui paprašius	53	18
Paprašys, kad paprašytų kieno nors kito iš namiškių pagalbos	0	47
Atsisakys padėti, nes mano, kad vaikai namų darbus turi atlikti savarankiškai	14	6

Tėvams buvo pateikta situacija, kurioje paprašyta įsivaizduoti ką jie darytų, jei jiems žiūrint televizorių, vaikas paprašytų pagalbos ruošiant namų darbus. 53% mamų teigė, jog eis padėti vos tik vaikui paprašius, tačiau iš tėčių pusės tai padarys tik 18% (8 lent.). 47% tėčių teigė, jog paprašys vaiko, kad paprašytų kieno nors kito iš namiškių pagalbos. Iš tokio tėčių elgesio galima spręsti, kad jie nelabai dalyvauja vaiko mokymosi motyvacijos skatinime. Abu tėvai turėtų rūpintis vaiko mokslais, padėti, kai vaikui iškyla kokia nors problema, sudaryti tinkamas sąlygas mokytis. Tuomet vaikai perims iš tėvų nuostatą, kad mokymasis yra reikšmingas.

Taip pat tėvų buvo klausiama ką jie darytų, jei vaikui nesupratus užduoties, jis nuspręstų jos neatlikinėti visai. Daugiau nei pusė mamų ir apie pusė tyrime dalyvavusių tėčių teigė, jog pasiūlytų vaikui savo pagalbą, arba lieptų pasiskambinti draugams ir pasiklausus kaip atlikti užduotį vis tiek ją padaryti. Likusieji tėvai teigė, jog nieko nedarytų. Manau, kad toks tėvų požiūris gali neigiamai įtakoti vaiko mokymosi motyvaciją. Jei vaikas pastebės, kad tėvai nesidomi jo mokslais, jis gali pradėti neatsakingai žiūrėti į savo kaip mokinio pareigas.

Tėvų atsakymai apie tai, ką darys, jei radus tuščią vaiko pasiekimų knygelę vaikas pasakys, kad negavo nei vieno įvertinimo (%)

Atsakymų turinys	Mamos N=43	Tėčiai N=34
Apsilankys mokykloje ir pasidomės vaiko mokslais	30	12
Paskambins klasės auklėtojui ir pasiteiraus	42	15
Kalbės su vaiku, išsiaiškins priežastis ir pasitikės	28	50
Įtars, jog vaikas meluoja, bet nieko nedarys	2	21
Kita	2	3

Tėvų buvo prašoma atsakyti ką jie darytų, jei rastų tuščią vaiko pasiekimų knygelę. 42% apklausoje dalyvavusių mamų teigė, jog paskambintų klasės auklėtojui ir pasiteirautų kodėl taip yra (9 lent.). 50% tėčių – pasikalbėtų su vaiku, išsiaiškintų priežastis ir pasitikėtų vaiko atsakymu. Net

21% tėčių ir 2% mamų įtarę, jog vaikas meluoja, nieko nedarytų. Pastarąjį atsakymą daugiausia pasirinko tėčiai, kurie nesidomi savo vaikų mokymusi. Apie trečdalis (30%) mamų ir 12% tėčių pamatę tuščią vaiko pasiekimų knygelę apsilankytų mokykloje ir pasidomėtų vaiko mokslais. Yra pastebėta, kad geriau mokosi tie vaikai, kurių tėvai bendrauja ir bendradarbiauja su mokykla, derinasi prie mokyklos reikalavimų. Jei šeima dalyvauja mokyklos gyvenime, vaikai susiformuoja teigiamas nuostatas apie mokymąsi, geriau lanko mokyklą, jie gauna geresnius pažymius. Tokie vaikai labiau pasitiki mokykla, mokytojais ir savimi.

10 lentelė

Tėvų atsakymai apie tai, ar svarbu šiandieniniame pasaulyje mokytis (%)

Atsakymų turinys	Mamos		Tėčiai	
	Miestas N=21	Kaimas N=22	Miestas N=14	Kaimas N=20
Taip	71	86	79	75
Ne	24	5	0	10
Nežinau	5	9	21	15

Tėvams skirtoje anketoje į klausimą ar svarbu šiandieniniame pasaulyje mokytis ir kodėl, dauguma tėvų, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietovės ar lyties, atsakė teigiamai (10 lent.). Tėvai teigė, jog svarbu mokytis todėl, kad „gautum geresnį darbą“, kad „būtų lengviau siekti geresnio išsilavinimo“, „nebūtum bomžas“, kai kurie tėvai parašė, jog „būtina mokytis dėl savęs“, dėl to „kad būtum išsilavinęs“.

Tačiau net 24% mieste ir 5% kaime gyvenančių mamų nurodė, jog šiandieniniame pasaulyje nėra svarbu mokytis. Jos argumentavo tuo, kad „turint gerą galvą, galima ir be mokslo daug ką pasiekti“, „800 litų moka ir nieko nebaigus“. Kitos mamos nurodė, jog nesvarbu mokytis, nes šiandien darbą galima gauti ir be mokslo. Tik 10% tėčių gyvenančių kaime nurodė, jog šiandien nesvarbu mokytis. Manau, jog toks tėvų požiūris neigiamai įtakoja vaiko mokymosi motyvaciją, požiūrį į mokyklą, mokytojus.

Tėvų naudojamos skatinimo priemonės (%)

Atsakymų turinys	Mamos N = 43				Tėčiai N = 34			
	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Kalbasi su vaiku apie mokslo svarbą jo gyvenime	23	51	26	0	9	18	68	6
Parodo kaip mokykloje įgytas žinias galima panaudoti praktikoje	7	30	58	5	3	21	71	6
Stengiasi, kad vaikas namų darbus ruošytų tuo pačiu metu	14	28	30	28	12	18	32	38
Padeda, jei vaikui reikia pagalbos ruošiant namų darbus	47	30	19	5	15	26	38	21
Stengiasi, kad vaiko niekas netrukdytų, kai jis ruošia namų darbus	30	33	30	7	24	32	26	18
Lankosi mokykloje	14	23	60	2	3	6	50	41
Bendrauja su klasės auklėtoja	16	21	53	9	6	9	53	32

Iš 11 lentelėje pateiktų apklausos duomenų matyti, jog 51% procentas apklausoje dalyvavusių mamų ir 18% tėčių dažnai kalbasi su vaiku apie mokslo svarbą jo gyvenime. 58% mamų ir 71% tėčių kartais savo vaikams parodo, kaip mokykloje įgytas žinias galima panaudoti praktikoje. Net 41% tėčių nurodė, jog niekada nesilanko mokykloje. Tuo tarpu moterų, kurios niekada nesilanko mokykloje yra tik 2%. Maždaug apie trečdalis mamų ir tėčių, kai vaikas ruošia namų darbus, stengiasi, kad jo niekas netrukdytų. Iš pateiktų duomenų matome, jog mamos aktyviau dalyvauja vaiko mokymosi procese negu tėčiai.

Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad tėvai menkai bendrauja ir bendradarbiauja su klasės auklėtoja ir mokykla. Mokslininkų atlikti tyrimai rodo, kad mokyklai ir šeimai glaudžiai arba bent pakankamai bendradarbiaujant, vaikai žymiai sėkmingiau įveikia atsilikimą moksle, ir atvirkščiai – tėvų abejingumas arba net trukdymas žymiai apsunkina vaiko mokymąsi. Manau, jog menkas tėvų dalyvavimas švietimo ir ugdymo proceso veikloje susijęs su tėvų žemesniu išsilavinimu, žemesne socialine ir ekonomine padėtimi. Tėvai turėtų prisiminti, kad rūpintis vaikų šveitimu ir ugdymu yra visų pirma jų pareiga, o ne mokyklos ar visuomenės.

IŠVADOS

1. Atlikus pedagoginės-psichologinės literatūros analizę galima teigti, kad šeimoje mokymosi motyvaciją stiprina: asmeninis tėvų pavyzdys, domėjimasis savo vaikų mokymusi, bendravimas su mokykla ir klasės auklėtoju, tinkama tėvų parama, gerų mokymosi įpročių ugdymas.

2. Atlikus III-IV klasių mokinių empirinio tyrimo duomenų analizę paaiškėjo, kad stiprindami mokinių mokymosi motyvaciją, tėvai naudoja teigiamus ir neigiamus motyvacijos stiprinimo būdus. Dažniausiai naudojami teigiami mokymosi motyvacijos stiprinimo būdai yra: pagyrimai gavus gerą įvertinimą (visada pagiria 54% mamų ir 19% tėvų), pagalba atliekant namų darbus, domėjimasis vaiko mokslais, bendravimas ir bendradarbiavimas su mokykla bei klasės auklėtoju, knygų skaitymas vaikams. Taip pat 48% IV ir 57% III klasių mokinių mokymosi motyvaciją stiprina tėvų skatinimas mokytis, išitraukimas į mokinio mokymosi procesą. Neigiamai mokymosi motyvaciją įtakoja bausmės, spaudimas mokytis, nepilna šeima, žemas tėvų išsilavinimas.

3. Motyvacijos skatinimo procese daugiau dalyvauja motinos. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad prireikus pagalbos 40% III ir 32% IV klasės mokinių visada kreipiasi į mamą ir maždaug per pus mažiau – į tėvą. Taip pat mamos dažniau naudoja paskatinimus, pagyrimus ir apdovanojimus, aktyviau domisi vaiko pasiekimais ir veikla mokykloje, padeda iškilus sunkumams, bendrauja su klasės auklėtoja ir mokykla, dažniau kalbasi apie mokslo svarbą jų gyvenime, stengiasi ugdyti gerus mokymosi įpročius.

4. Hipotezė, kad tėvų ir motinų dalyvavimas skatinant III-IV klasių mokinių mokymosi motyvaciją šeimoje skiriasi, pasitvirtino.

REKOMENDACIJOS

Teorinė ir praktinė III-IV klasių mokinių mokymosi motyvacijos skatinimo šeimoje analizė leidžia teikti tokias rekomendacijas tėvams:

1. Požiūrį į mokymąsi vaikai atsineša iš šeimos, todėl norėdami stiprinti vaiko mokymosi motyvaciją, tėvai turi negailėti laiko darbui kartu, jėgų, kantrybės, ištvermės ir atkaklumo.
2. Tyrimo rezultatai parodė, kad tėvai ne visuomet domisi vaiko mokymusi, todėl tėvai turėtų aiškinti mokslo vertę, reikšmę bei svarbą būsimam suaugusiojo gyvenimui, nevengti vaiko pagirti už atkaklumą ir gerus mokymosi rezultatus, glaudžiai bendradarbiauti su mokykla ir klasės auklėtoju.
3. Neabejoti ir nekritikuoti vaiko gabumų, stengtis visada pabrėžti jo teigiamas puses ir paaiškinti ko jis gali pasiekti jas tobulindamas.
4. Empirinio tyrimo metu paaiškėjo, jog vaiko mokymosi motyvacijos skatinime daugiau dalyvauja mamos, todėl reikėtų siekti, kad tėvai taip pat įsitrauktų į vaiko mokymosi motyvacijos stiprinimo procesą.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R. (2002). Profesijos pedagogo saviugdos motyvacija. *Pedagogika*, 59, p. 117-124.
2. Allan J. (1996). *How to be better at motivating people*. London.
3. Bagdonas E. (2000). *Administravimo principai: vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
4. Berns R. (2009). *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
5. Biggs J. (1999). *Teaching for quality learning at university*. Suffolk: St Edmundsbury Press.
6. Bowen N. K., Bowen G. L. (1998). The mediating role of educational meaning in the relationship between home academic culture and academic performance. *Family Relations*, 47, p. 45-51.
7. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
8. Butkienė R. (1995). Asocialumas ir nepažangumas. *Mokslinės praktinės konferencijos „Mokymosi sunkumai ir negalės“ pranešimų tezės*. Vilnius: Universiteto leidykla.
9. Buzaitytė-Kašalynienė J. (2004). Šeimos įtaka pasiekimams mokykloje. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Vilnius.
10. Carlton M. (2003). *Motivating Learning in Young Children*. [Žiūrėta 2010-02-10]. Prieiga per internetą <http://www.nasponline.org/resources/home_school/earlychildmotiv_ho.aspx>
11. Cirtautienė L., „Vaiko pasaulis“. [Žiūrėta 2010-01-15]. Prieiga per internetą <http://www.pkg.lt/ugdymo_istaigoms/straipsniai/vaiko_pasaulis/>
12. Colquit J. A., and LePine J. A., Noe, R. A. (2000). Toward an Integrative Theory of training Motivation: A Meta-Analytic Path Analysis of 20 Years of Research. *Journal of Applied Psychology*, 85(5), p. 678-707.
13. Černius V. J. (1997). *Tėvų ir mokytojų pagalbininkas*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
14. *Dabartinis lietuvių kalbos žodynas*. (2000). Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
15. Dereškevičius P. (2000). *Mokyklos nelankymo priežastys*. Vilnius: Žuvėdra.
16. Marshall M. (2007). *How Parents Can Discipline Children and Promote Learning Without Stress & Punishment or Rewards*. [Žiūrėta 2010-03-06]. Prieiga per internetą <<http://myfamilymagazineonline.com/article.asp?Article=5606>>

17. Eccles, J. S., Wigfield, A., & Schiefele, U. (1998). *Motivation to succeed*. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology* (5th ed., Vol. III, pp. 1017-1095). New York, NY: Wiley.
18. Edwards J. (1994). *Multilingualism*. London: Rout ledge.
19. Ford M. (1992). *Motivating human: Goals, emotions, and personal agency beliefs*. Newbury Park, CA: Sage.
20. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alna litera.
21. Goodenow C., (1993). Classroom belonging among early adolescent students: relationships to motivation and achievement. *Journal of Early Adolescence*, 13, p. 21-43.
22. Grinevičienė N. (1999). *Tėvo ir mamos vaidmuo auklėjant vaiką. Vaikas šiuolaikinėje visuomenėje: konferencijos medžiaga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
23. Gruževskis B. (1994). *Darbo rinkos poveikis šeimai. Lietuvos šeima*. Vilnius: LFSI.
24. Gučas A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
25. Harris J. R. (1995). Where is the child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological Review*, 102(3), p. 458-489.
26. Hurrelmann K., Unverzagt G. (2001). *Kaip išugdyti stiprius vaikus*. Vilnius: Alma littera.
27. Itelson L. B. (2000). *Lectures on General Psychology*. Mn.: Harvest.
28. Jacikevičius A. (1994). *Siela, mokslas, gyvensena. Psichologijos įvadas studijų pradžiai*. Vilnius: Žodynas.
29. Jovaiša L. (1993). *Edukologijos įvadas*. Kaunas: Technologija.
30. Jovaiša L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Garnelis.
31. Leliūgienė I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
32. Little A. W. (2003). *Motivating Learning and the Development of Human Capital*. [Žiūrėta 2009-11-14]. Prieiga per internetą <[http://webj.epnet.com/citation.asp. \(EBSCO ERIC\).](http://webj.epnet.com/citation.asp. (EBSCO ERIC).)>
33. Maslow A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
34. McClelland D. C. (1987). *Human motivation*. Boston University.
35. *Mokyklos nelankymas ir mokymosi motyvacija*. [Žiūrėta 2009-09-06]. Prieiga per internetą <http://www.santarospletra.lt/?_nm_mid=TkN3ekxEQXNNQ3d3&_nm_lid=0&session=no>
36. Monkevičienė O. (2003). *Mano vaikai. Priešmokyklinis vaiko ugdymas. Tėvų ir pedagogų knyga*. Kaunas: Šviesa.
37. *Nacionalinis mokinių pasiekimų tyrimas. Bendroji ataskaita 2004*. [Žiūrėta 2009-11-12]. Prieiga per internetą <<http://www.pedagogika.lt/puslapis/Bendroji%20ataskaita%202004/1.pdf>>

38. Natriello G., McDill E. L. (1986). Performance standards, student effort on homework and academic achievement. *Sociology of education*, 59, p. 18-31.
39. Petružytė G. (2009). Vėl į mokyklą. *Sveikas žmogus*, 7. [Žiūrėta 2009-12-20]. Prieiga per internetą <<http://www.sveikaszmogus.lt/index.php?pagrid=straipsnis&lid=2&strid=37520>>
40. Piaget J. (1999). *Intelektu prigrimtis. Psichologai apie žmogaus raidą*. Kaunas: Šviesa.
41. Pileckaitė-Markovienė M. ir kt. (2004). *Vystymosi psichologija vaikystėje*. Vilnius: Enciklopedija.
42. Prakapienė J. (2006). Pradinių klasių mokinio mokymosi motyvacijos ypatumai. *Žvirblių takas*, 6, p. 36-41.
43. *Psichologija šiandien*. (2008). Kaunas: Technologija.
44. *Psichologijos žodynas*. (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
45. Pukevičiūtė V. J. (2008). Studentų užsienio kalbos mokymosi motyvacija. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Klaipėda, p. 66-77.
46. Rajeckas V. (1997). *Mokymas – ugdymo pagrindas*. Vilnius.
47. Redding S. (2000). *Parents and Learning*. Brussels: International Academy of Education.
48. Richman J. M., Fraser M. W. (2001). *Resilience in childhood. The role of risk and protection*. Westport: Praeger.
49. Richman J. M., Rosenfeld L. B., Bowen G. L. (1998). Social support for adolescents at risk of school failure. *Social Work*, 43, p. 309-323.
50. Rimm S. B. (1998). *Sumažėjusio pažangumo sindromas: priežastys ir gydymas*. Vilnius: Solertija.
51. Ryan, R., Deci, E. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, p. 68-78.
52. Rosenfeld L. B., Richman J. M. (1999). Supportive Communication and School Outcomes, Part II: Academically „At-Risk“ Low Income High School Students. *Communication Education*, 48, p. 294-307.
53. Rosenfeld L. B., Richman J. M., Bowen G. L. (2000). Social support networks and school outcomes: The centrality of the teacher. *Child and Adolescent Social Work*, 17, p. 205-226.
54. Ruggiero V. R. (1998). *Changing Attitudes: A strategy for Motivating students to Learn*. Needham Heights: Allyn and Bacon.
55. Rupšienė L. (2000). *Nenoras mokyti – socialinis pedagoginis reiškiny: monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

56. Skinner B. F. (2006). *Apmąstymai apie biheviorizmą ir visuomenę*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
57. Spurga V. (2000). Saviugdų motyvų formavimas. *Pedagogika*, 40, p. 56-65.
58. Strimaitienė V. (2007). *Tėvų palaikymas vaiko mokymosi kelyje*. Vilnius.
59. *Tarptautinių žodžių žodynas*. (2005). Vilnius: Alma littera.
60. Udrėnaitė L. (2002). Mokyklos ir šeimos aplinkų sąveika. *Socialinis ugdymas: mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas: respublikinės mokslines praktines konferencijos straipsniu rinkinys*. Šiaulių universitetas: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 109 - 115.
61. Vabalas – Gudaitis J. (1983). *Psichologijos ir pedagogikos straipsniai*. Vilnius: Mokslas.
62. Viliūnas V. (1990). *Psichologiniai motyvacijos mechanizmai*. Kaunas
63. Vroom V. H. (1964). *Work and Motivation*. New York: John Willey & Sons.
64. Weiner B. (1990). History of motivational research in education. *Journal of Educational Psychology*, 82(4), p. 616-622.
65. Wlodkowski R. J. (2010). *Motivation for Learning: Parents Can Help*. [Žiūrėta 2010-03-07]. Prieiga per internetą <<http://www.cta.org/Parents-and-Community/Family-Involvement/Motivation-for-Learning.aspx>>
66. Zambacevičienės E. P. (2006). *Vaiko psichologinis pažinimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
67. Žukauskienė R. (1996). *Raidos ir pedagoginė psichologija*. Vilnius: Valstybinės leidybos centras.
68. Žukauskienė R. (2001). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
69. Žukauskienė R. (2002). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
70. Žukauskienė R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
71. Выготский Л. С. (1999). *Педагогическая психология*. Москва: Педагогика
72. Гуров В. Н., Селюкова Л. Я. (1993). *Социализация личности: социальный педагог семья и школа*. Ставрополь: СКИУУ.
73. Подласый И. П. (1999). *Педагогика*, 1 – 2. Москва: Гуманитарный издательский центр <<Владос>>.

PRIEDAI

Anketa

Gerb. mokiniai, esu Šiaulių Universiteto, Edukologijos fakulteto IV kurso studentė. Man labai reikalinga Jūsų pagalba atliekant bakalauro darbui tyrimus tema „Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas šeimoje“, todėl prašau Jūsų užpildyti šią anketa.

Anketa yra anoniminė, todėl nei Jūsų vardo, nei pavardės rašyti nereikia.

Jums tinkamą atsakymo variantą prašau pažymėti „varnele“ (✓).

Dėkoju už Jūsų pagalbą ir linkiu sėkmės.

Lytis: mergaitė ☐ berniukas ☐

Klasė: _____

Gyvenamoji vieta: miestas ☐ kaimas ☐

1. Aš mokausi:

- ☐ labai gerai
- ☐ gerai
- ☐ patenkinamai
- ☐ blogai
- ☐ labai blogai

2. Mokausi, nes:

- ☐ skatina mokytojai
- ☐ skatina tėvai
- ☐ noriu įgyti naujų žinių
- ☐ noriu, kad gerbtų draugai
- ☐ kita (įrašyk): _____

3. Namų darbus atlieku tuo pačiu metu:

- ☐ taip
- ☐ ne
- ☐ kartais

4. Namuose turiu savo darbo vietą:

- ☐ taip
- ☐ ne

5. Jei prireikia pagalbos atliekant namų darbus, man padeda:

	Visada	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Mama					
Tėtis					
Sesuo/brolis					
Močiutė/senelis					
Kita (įrašyk): _____					

6. Mano tėvai:

- ☐ verčia mane mokytis
- ☐ skatina mokytis kuo geriau
- ☐ mano, jog svarbiausia mokytis tik mokykloje
- ☐ nesidomi mano mokymusi
- ☐ kita (įrašyk): _____

7. Jei gaunu gerą įvertinimą (😊), mano mama:

	Visada	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Mane pagiria					
Duoda man pinigų					
Nuperka man koki nors daiktą (pvz., kompiuterinį žaidimą, žaislą)					
Nieko nesako					
Kita (įrašyk): _____					

8. Jei gaunu gerą įvertinimą (😊), mano tėtis:

	Visada	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Mane pagiria					
Duoda man pinigų					
Nuperka man koki nors daiktą (pvz., kompiuterinį žaidimą, žaislą)					
Nieko nesako					
Kita (įrašyk): _____					

9. Jei gaunu blogą įvertinimą (😞) mano mama:

	Visada	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Pyksta					
Mane nubaudžia (pvz., neleidžia žiūrėti televizoriaus, žaisti kompiuteriu)					
Nieko nesako					
Kita (įrašyk): _____					

10. Jei gaunu blogą įvertinimą (😞) mano tėtis:

	Visada	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Pyksta					
Mane nubaudžia (pvz., neleidžia žiūrėti televizoriaus, žaisti kompiuteriu)					
Nieko nesako					
Kita (įrašyk): _____					

11. Mano nuomone:

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Sutinku iš dalies	Visiškai sutinku
Tėvai didžiuojasi manimi					
Šeimos nariai nekreipia į mane dėmesio					
Tėvai stengiasi mane suprasti					
Tėvai iš manęs per daug tikisi					
Šeimai esu svarbus					
Dažnai namuose jaučiuosi nereikalingas					
Tėvai tiki, kad man seksis ateityje					
Tėvai laiko mane priklausomu nuo jų					
Jeigu galėtų, tėvai iškeistų mane į kitą vaiką					
Dažnai norėčiau priklausyti kitai šeimai					

12. Mano namuose yra:

- ☐ 0-10 knygų
- ☐ 11-25 knygų
- ☐ 26-100 knygų
- ☐ 100 ir daugiau knygų

13. Vaikystėje man tėvai skaitydavo knygas:

- ☐ neskaitė
- ☐ skaitė retai (1-2 kartus per mėnesį)
- ☐ skaitė dažnai (1-2 kartus per savaitę)
- ☐ skaitė kasdien

14. Aš daug skaitau:

- ☐ taip
- ☐ ne

15. Mano tėvai:

- ☐ dirba abu
- ☐ dirba vienas iš tėvų
- ☐ abu nedirba

Anketa

Gerb. tėveliai, esu Šiaulių Universiteto, Edukologijos fakulteto IV kurso studentė. Man labai reikalinga Jūsų pagalba atliekant bakalauro darbui tyrimus tema „Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas šeimoje“, todėl prašau Jūsų užpildyti šią anketa.

Anketa yra anoniminė, todėl nei Jūsų vardo, nei pavardės rašyti nereikia.

Jums tinkamą atsakymo variantą prašau pažymėti „varnele“ (✓), o kur reikia – parašyti.

Dėkoju už Jūsų pagalbą ir linkiu sėkmės.

1. Jūsų šeima:

- ☐ pilna šeima
- ☐ nepilna šeima (nėra vieno iš sutuoktinio)
- ☐ sudėtinė šeima (kartu gyvena trys kartos)

2. Jūsų išsilavinimas:

- ☐ nebaigtas vidurinis
- ☐ vidurinis
- ☐ profesinis
- ☐ aukštasis neuniversitetinis
- ☐ aukštasis universitetinis
- ☐ kita (įrašykite): _____

3. Mokykloje Jums sekėsi:

- ☐ gerai
- ☐ vidutiniškai
- ☐ blogai

4. Noriu, kad mano vaikas siektų aukštojo išsilavinimo:

- ☐ taip
- ☐ ne
- ☐ nežinau

5. Jūsų šeima gyvena:

- ☐ skurdžiai
- ☐ vidutiniškai
- ☐ pasiturinčiai

6. Ką dažniausiai sakote ir kaip skatinate vaiką kalbėtis apie mokyklą grįžę po darbo?

7. Jei vaikas gauna gerą įvertinimą, Jūs:

- ☐ pagiriate
- ☐ paskatinate jį „pinigine premija“
- ☐ nuperkate ką nors (žaislą, saldumynų)
- ☐ nieko nesakote
- ☐ kita (įrašykite): _____

8. Po pamokų grįžęs vaikas pasako, jog gavo blogą įvertinimą. Kaip sureaguosite?:

- ☐ nieko nesakysite
- ☐ nubausite jį (neleisite žiūrėti televizoriaus, žaisti kompiuteriu)
- ☐ paguosite
- ☐ kita (įrašykite): _____

9. Įsivaizduokite, Jūs žiūrite televizorių, o jūsų vaikas paprašo jūsų padėti jam paruošti namų darbus. Jūs:

- ☐ paprašysite palaukti kol baigsite žiūrėti televizorių
- ☐ iš kart eisite padėti
- ☐ paprašysite, kad paprašytų kieno nors kito iš namiškių
- ☐ atsisakysite, nes manote, kad vaikai turi namų darbus atlikti savarankiškai
- ☐ kita (įrašykite): _____

10. Ruošdamas namų darbus vaikas susidūrė su problema ir nusprendė užduoties neatlikinėti. Kaip pasielgsite?

11. Įsivaizduokite, Jūs randate vaiko pasiekimų knygelę, o joje – nei vieno įvertinimo ar auklėtojos raštelio. Paklausus vaiko, kodėl taip yra, jis atsako, jog negavo nei vieno įvertinimo ir dėl to pasiekimų knygelė tuščia. Kaip reaguosite?

- ☐ apsilankysite mokykloje ir pasidomėsite vaiko mokslais
- ☐ paskambinsite klasės auklėtojai ir pasiteirausite
- ☐ kalbėsite su vaiku, išsiaiškinsite priežastis ir pasitikėsite
- ☐ įtarsite, jog vaikas meluoja, bet nesikreipsite į klasės auklėtoją
- ☐ kita (įrašykite): _____

12. „Mokslo šaknys karčios, o vaisiai – saldūs“. Ar pritariate šiai patarlei? Kaip manote, ar svarbu šiandieniniame pasaulyje mokytis? Kodėl?

13. Išrinkite po 5 svarbiausias Jums vertybes iš kiekvieno stulpelio ir jas sunumeruokite (1 – pati svarbiausia, 2 – mažiau svarbi ir t.t.)

☐ aktyvus, veiklus gyvenimas	☐ tvarkingumas
☐ gera padėtis tarp šalių (taika)	☐ išsiauklėjimas (elgesio kultūra)
☐ gyvenimo išmintis	☐ aukšti siekiai (aspiracijos)
☐ visuomeninis pripažinimas	☐ linksmumas
☐ sveikata	☐ drausmingumas (nurodymų vykdymas)
☐ pažinimas (išsilavinimas)	☐ savarankiškumas
☐ įdomus darbas	☐ nesitaikymas su trūkumais
☐ lygybė	☐ išsilavinimas
☐ gamtos ir meno grožis	☐ atsakomybė
☐ savarankiškumas	☐ racionalumas (logiškai samprotauti)
☐ meilė (dvasinė ir fizinė artimiausiems žmonėms)	☐ savikontrolė
☐ laisvė (poelgių nepriklausomumas)	☐ drąsa (ginant savo nuomonę)
☐ materialiai aprūpintas gyvenimas	☐ tvirta valia
☐ kūryba	☐ pakantumas (kt.pažiūroms)
☐ turėjimas ištikimų draugų	☐ pažiūrų platumas
☐ laimingas gyvenimas šeimoje	☐ sąžiningumas
☐ pasitikėjimas savimi	☐ veiksmų efektyvumas (sėkmė)
☐ malonumai	☐ jautrumas

14. Perskaitykite teiginį ir pažymėkite Jums tinkamą variantą atitinkamoje grafoje „varnele“ (✓)

	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Aš kalbuosi su vaiku apie mokslo svarbą jo gyvenime.				
Stengiuosi vaikui parodyti, kaip mokykloje įgytas žinias galima panaudoti praktikoje.				
Man svarbu, kad vaikas namų darbus ruošytų visada tuo pačiu metu.				
Jei vaikui reikia pagalbos ruošiant namų darbus visuomet padedu.				
Kai vaikas ruošia namų darbus stengiuosi jog jo niekas netrukdytų.				
Lankausi mokykloje				
Bendrauju su klasės auklėtoju				

Jūsų lytis: moteris ☐ vyras ☐

Gyvenamoji vieta: miestas ☐ kaimas ☐

Amžius: 25-30 ☐ 30-35 ☐ 35-40 ☐ 40-45 ☐

Kiek turite vaikų ir koks jų amžius? _____

Ačiū už pagalbą